

16+

Самапераклад
ад Багдановіча
стар. 5

Бібліятэкары
XXI стагоддзя
стар. 10—11

Генадзь Аўсяннікаў:
з жартам і ўсур'ёз
стар. 13

Прастора для міжкультурнага дыялогу Чаму Беларусі патрэбнае «Еўрабачанне»?

У мінулыя выхадныя завяршыўся міжнародны дзіцячы песенны конкурс «Еўрабачанне-2018», які наша краіна прымала ўжо другі раз.

Еўрапейскі вяшчальны саюз адзначыў і высока ацаніў работу, праведзеную беларускім бокам: пачынаючы ад арганізацыі да тэхнічнага забеспячэння — усё было зроблена дасканала.

Гэты год, безумоўна, самы відомы з усіх папярэдніх конкурсаў, у чым немалая заслуга каманды Белтэлекампаніі. Я вельмі ўражаны тым, што ўбачыў у Мінску: пачынаючы з фантастычнай цырымоніі адкрыцця да фінальнага шоу, — адзначыў выканаўчы дырэктар дзіцячага «Еўрабачання» Ян Ола Санд, чалавек, які ведае ўсе нюансы падрыхтоўкі дзіцячага і дарослага шоу, бо заняты ў іх вытворчасці не адзін год і не схільны да дзяжурных кампліментаў.

Працяг на стар. 2 ►

Фота БелТА.

Прадстаўнік Беларусі на конкурсе Даніэль Ястрэмскі выступіў на сцэне «Мінск-Арэны» з песняй «Time».

Зала сустрэла яго авацыямі: беларускія гледачы актыўна падтрымлівалі свайго выканаўцу.

Беларусь заняла 11-е месца сярод 20 краін-удзельніц, а перамагла прадстаўніца Польшчы 13-гадовая Раксана Венгель з гэткім падлеткава-бунтарскім нумарам у стылістыцы Аўрыл Лавін.

Акізенты тыдня:

краіна

Пашана. Дзяржаўных узнагарод і ўдасцеюны 134 прадстаўнікі розных сфер дзейнасці, паведамляе БелТА. Адпаведны ўказ нумар 462 падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. У ліку ўзнагароджаных медалём Францыска Скарыны — артыст балета дзяржаўнай установы «Заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь Дзяржаўны акадэмічны ансамбль танца Беларусі» Аляксандр Глазко, артыст тэатра лялек — вядучы майстар сцэны Гродзенскага абласнога тэатра лялек Людміла Паўлюшкая, галоўны рэдактар выдавецтва РУП «Беларускае тэлеграфнае агенцтва» Галіна Галаватая і вядучы фотакарэспандэнт Леанід Шчаглоў. Званне «Народны артыст Беларусі» прысвоена вядучаму майстру сцэны Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Зоі Белавосцік, «Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь» — артыст-вакаліст (саліст) Магілёўскай абласной філармоніі Ісцуй Абалян-Бароўскай, «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь» — дацэнт Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Віктару Барабанцаву, «Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь» — першаму намесніку галоўнага рэдактара ўстановы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Выдавецкі дом «Беларусь сёння»» Міхаілу Лябедзіку. Падзякі Прэзідэнта ўдасцеюны мастацкі кіраўнік заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь Дзяржаўнага акадэмічнага ансамбля танца Беларусі Валянцін Дудкевіч.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў прэзідэнта Нацыянальнай акадэміі навук Украіны Барыса Патона са 100-годдзем. «Вы ўнікальны чалавек. Сустрэкаеце свой векавы юбілей, узнавальваючы Нацыянальную акадэмію навук Украіны», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ўсё жыццё прэзідэнта Нацыянальнай акадэміі навук Украіны непарыўна звязана з гісторыяй развіцця савецкай і ўкраінскай навукі: «Шлях вучонага з сусветным імем, акадэміка, грамадскага дзеяча — гэта яркі прыклад нястомнай стваральнай працы, адданасці і служэння сваёй справе».

Пастанова. Савет Міністраў Беларусі пастановай № 850, якая ўступае ў сілу з 1 снежня 2018 года, зацвердзіў палажэнне аб парадку папярэдняй ідэнтыфікацыі карыстальнікаў інтэрнэт-рэсурсу, сеткавага выдання, паведамляе БелТА са спасылкай на сайт урада. Палажэнне вызначае парадок папярэдняй ідэнтыфікацыі ўладальнікам інтэрнэт-рэсурсу, сеткавага выдання карыстальнікаў, якія размяшчаюць на сайце інфармацыйныя паведамленні або матэрыялы, у тым ліку пакідаючы свае каментары. Папярэдняй ідэнтыфікацыя прадугледжвае стварэнне карыстальнікам уліковага запісу на інтэрнэт-рэсурсе шляхам заключэння карыстальніцкай дамовы. Уладальнік інтэрнэт-рэсурсу павінен забяспечыць адпаведнасць дамовы (у пераліку персанальных звестак карыстальніка таксама) патрабаванням беларускага заканадаўства. Дамова павінна ўтрымліваць папярэджанне аб недапушчальнасці размяшчэння на інтэрнэт-рэсурсе інфармацыі, распаўсюджванне якой забаронена заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

Памяць. Часовую экспазіцыю «Мы ідзем да цябе, Беларусь!», прымеркаваную да 75-годдзя пачатку вызвалення Беларусі, прапаноўваюць у Беларускай дзяржаўнай музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Гэта даніна памяці ветэранам, усяму ваеннаму пакаленню і адначасова вярот да моладзі. Экспазіцыя складаецца з дзвюх вялікіх частак. У першай прадстаўлены маляўнічыя палотны і графіка з калекцый музея, якія ствараюць вобраз воіна-вызваліцеля, дапамагаюць убачыць чалавека на вайне. Другая частка выстаўкі будзеца на распавядзе аб канкрэтных героях, падзвігах, баях, можна прасачыць гісторыю пачатковага перыяду вызвалення рэспублікі.

Тым часам помнік Нілу Гілевічу адкрылі на месцы яго пахавання на Кальварыйскіх могілках у Мінску. Аўтарам стаў скульптар Ігар Засімовіч. Класік беларускай літаратуры, аўтар шматлікіх вершаў і паэм, якія добра вядомыя не аднаму пакаленню чытачоў, пайшоў з жыцця 29 сакавіка 2016 года. Ніл Гілевіч быў апошнім народным паэтам Беларусі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Прастора для міжкультурнага дыялогу

«Як мінімум год мы шчыльна займаліся падрыхтоўкай, — расказаў генеральны прадзюсар шоу, старшыня Белтэлерадыёкампаніі Іван Эйсмонт. — Гэта не толькі вялікі гонар для нас як для арганізатараў і для краіны наогул, але і вялікі вопыт і адказнасць, тым больш што шоу 2010 года, якое таксама праводзіла Беларусь, называлі найлепшым сярод усіх, і гэта быў пэўны выклік для цяперашняй каманды — зрабіць не горш, а пажадана лепш, чым раней. Таму цяпер вельмі прыемна чуць ад дэлегацый і еўрапейскіх прадзюсараў такія высокія ацэнкі праведзенай работы».

І ўсё ж традыцыя на тым, што тут сярод суайчыннікаў вядуцца размовы пра «каму гэта цікава» і «навошта нам гэта наогул патрэбна». Што да першага, то, колькі б ні гаварылі скептыкі пра малы інтарэс глядачоў да дзіцячага шоу, дакументальна пацверджаныя лічбы сведчаць пра адваротнае. Як паказала даследаванне інтэрнэт- і тэлеаўдыторыі, сёлета дзіцячае «Еўрабачанне» ўпершыню зраўнялася па медыяпаказчыках з дарослым: доля яго прагляду на тэлеканале «Беларусь 1» перавысіла 15 %, у сацыяльных сетках пра дзіцячы конкурс у Мінску з'явілася звыш 1 мільёна публікацый. Фінальнае шоу 25 лістапада толькі ў нашай краіне паглядзелі 1,385 мільёна чалавек, а наогул за ім сачылі тэлеглядачы на некалькіх кантынентах!

Калі ж разважаць аб тым, ці трэба Беларусі надалей удзельнічаць у дзіцячым «Еўрабачанні», то нават калі не згадваць пра поспехі нашай краіны — 2 перамогі (Ксенія Сітнік у 2005-м і Аляксей Жыгалковіч у 2007-м), адно другое і два трэця месцы, — гэта варта працягваць рабіць як мінімум з трох прычын.

Па-першае, дзеля папулярнасці роднай мовы. У дзіцячым конкурсе, у адрозненне ад дарослага, песні ўдзельнікаў мусяць быць напісаны на дзяржаўнай мове краіны-выканаўцы, а ўключэнне англійскай дапушчальнае, але неабавязковае. Сёлета ў «Мінск-Арэне» гучалі больш за 15 нацыянальных моў, у тым ліку казахская і валійская, — і гэта пры тым, што насельніцтва Уэльса складае каля 3 мільёнаў чалавек, з якіх, паводле перапісу, прыкладна 70 % не ведаюць і не ўжываюць роднай мовы. Прадстаўнік нашай краіны спяваў на рускай і англійскай, і наогул за 16-гадовую гісторыю дзіцячага конкурсу мы адпраўлялі на яго беларускамоўныя песні ўсяго двойчы, але ж змяніць сітуацыю можна і трэба.

Па-другое, і дзіцячае, і дарослае «Еўрабачанне» — выдатны шанс паказаць сябе, нацыянальную культуру. Напрыклад, у так званую сацыяльную праграму для дэлегацый сёлета была

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Дзеля натхнення

Рэспубліканскі літаратурны конкурс маладых паэтаў «Мы нараджаныя для натхнення» стартуе з 1 лістапада.

Ад заўтрашняга дня і да 31 сакавіка 2019 года на адрасы рэгіянальных аддзяленняў СПБ прымаюцца творы аўтараў ад 18 да 35 гадоў. Творчае спаборніцтва праводзіцца ў дзвюх намінацыях: «Што помніць свет ураганаў?» і «Гэты свет прыдуманы не нам». На фінальны тур, які адбудзецца ў Брэсце ў маі, прыедуць пераможцы адборачных конкурсаў з усіх рэгіёнаў Беларусі. Аўтарытэтнае міжнароднае журы вызначыць лепшых творцаў.

Рэспубліканскі літаратурны конкурс маладых паэтаў «Мы нараджаныя для натхнення» з'яўляецца важнай часткай VIII Міжнароднага фестывалю рускай паэзіі ў Рэспубліцы Беларусь «Сутучча слоў жывых», прысвечанага 220-годдзю з дня нараджэння А. Пушкіна і 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

3 снежня — на юбілейнае пасяджэнне літаратурнага клуба «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (16.00).

4 снежня — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Паэтычны аўторак» у публічную бібліятэку № 7 (16.00).

4 снежня — на імпрэзу кампазітара і спевака Віктара Мяцельскага «Падары мне казку» ў публічную бібліятэку № 20 (17.00).

4 снежня — на сустрэчу з дзіцячымі пісьменнікамі ў кнігарню «Кнігі і кніжачкі» (11.00).

4 снежня — на дабрачынны музычна-паэтычны канцэрт «Тварыце, людзі, на зямлі дабро» ў Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Я. Купалы (18.00).

5 снежня — на сустрэчу з Уладзімірам Мазго ў публічную бібліятэку № 5 (14.00).

5 снежня — на сустрэчу з Дзімітрыем Арцёхам у літаратурны клуб «Аўтограф» (Карбышава, 42) (19.00).

6 снежня — на літаратурна-музычную імпрэзу «Вянок жыцця» з удзелам пісьменнікаў у СШ № 177 (13.00).

6 снежня — на юбілейную вечарыну, прысвечаную 25-годдзю выдавецтва «Чатыры

Фэст адбудзецца 17—18 мая 2019 года ў Брэсце. Яго праводзяць Рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне «Русское общество» і Саюз пісьменнікаў Беларусі пры падтрымцы Прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь. У фестывалі возьмуць удзел паэты з усіх рэгіёнаў Беларусі, якія пішуць на рускай мове, а таксама літаратары з Расіі і іншых краін СНД. У межах фестывалю будзе ла-дзіцца свята рускай паэзіі, адбудуцца творчыя сустрэчы, майстар-класы для маладых удзельнікаў свята.

Сем папярэдніх фестываляў, якія праходзілі ў 2006—2017 гадах, сталі значымі вехамі ў культурным жыцці краіны, адкрылі дарогу маладым талентам, далі новы зарад творчасці пісьменнікам і атрымалі шырокі міжнародны рэзананс.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

чвэрці», у Музей гісторыі г. Мінска (16.00).

7 снежня — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (12.00).

7 снежня — на святочнае падвядзенне вынікаў творчага дзіцячага конкурсу, прысвечанага 400-годдзю буквару, у Цэнтральную дзіцячую бібліятэку г. Мінска (15.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

5 снежня — на адкрытую размову «Два позіркi на літаратуру: мужчынскі і жаночы» з удзелам Таццяны Дземідовіч і Паўла Гушвінца ў Брэсцкую цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна (15.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

4 снежня — на літаратурную сустрэчу «Край мой любові, край адвечны» з удзелам Галіны Загурскай у Полацкі медыцынскі каледж (9.00).

4 снежня — на прэзентацыю кнігі «Про удивительные рога» Галіны і Сяргея Трафімавых у Аршанскую бібліятэку імя Н. Крупскай (12.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

5 снежня — на пасяджэнне зімовай літаратурнай гасцёўні з удзелам Людмілы Кебіч,

Фота Ганны Занковіч.

Выступае Раксана Венгель (Польшча).

запланавана экскурсія ў літаратурны музей Янкі Купалы, супрацоўнікі якога падрыхтавалі адмысловую інтэрактыўную праграму. Сярод наведнікаў былі, напрыклад, прадстаўнікі таго ж Уэльса, а таксама Украіны, Ірландыі, Аўстраліі — дзяржаў, дзе ганарацца і шануюць свае карані і нацыянальныя традыцыі. Так вось замежнікі прыйшлі ў захапленне ад народных песень і танцаў, рабілі безліч здымкаў і відэазапісаў, выкладвалі іх у сацсеткі — а значыць, няхай і для некалькіх дзясяткаў чалавек, але Беларусь стала бліжэйшая і цікавейшая.

Нарэшце, эстраднае шоу — толькі частка вялікай еўравізіённай сям'і. На сёння пад брэндам «Еўрабачанне» аб'яднаныя пяць маштабных міжнародных творчых форумаў: дзіцячы і дарослы песенныя конкурсы, конкурс маладых танцораў (Беларусь удзельнічала ў ім у 2013 годзе), конкурс класічнай музыкі (ўпершыню нашу краіну ў ім прадстаўляў і скарыў міжнароднае журы віртуознай тэхнікай віяланчэліст Іван Карызна, унук аўтара дзяржаўнага гімна), а таксама конкурс хароў (да яго мы пакуль што не далучыліся). Абмяркоўваецца і магчымасць правядзення першага конкурсу «Еўрабачанне — Азія», які мусіць прайсці ў снежні 2019 года з удзелам не менш чым 15 краін: ад Арабскіх Эміратаў да Японіі. А значыць, удзел Беларусі ў «Еўрабачанні» — гэта знаходжанне ў міжнародным культурным кантэксце, магчымасць захаваць сваю «самасць» і разам з тым развівацца ў сусветным мастацкім рэчышчы.

Вікторыя ЦЕЛЯШУК

«ШЧЫРАСЦІ» — 5 ГАДОЎ

У літаратурным клубе «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 г. Мінска адбылася юбілейная паэтычна-музычная вечарына «Як хочацца душэўнай цеплыні».

Ініцыятарам стварэння творчага аб'яднання, самым актыўным удзельнікам і нязменным кіраўніком з'яўляецца старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў.

Клуб — гэта месца сустрэч сяброў і поле для новых знаёмстваў. Тут ладзіцца шмат сустрэч са знакамітымі майстрамі слова і маладымі пісьменнікамі, кампазітарамі, выканаўцамі, прэзентацыі новых кніг. Творчае аб'яднанне паспрыяла раскрыццю талентаў. Гэтым разам шчырымі, цёплымi словамі і сваімі вершамі віталі прысутных паэты Анатоля Аўруцін, Аляксандр Кавалёнак, Фёдар Баравой. Мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі Вольга Багушыньска выступіла з вершамі Анатоля Аўруціна, Міхася Пазнякова і Аляксандра Кавалёна, а кампазітар і спявак Віктар Мяцельскі выканаў пад гітару некалькі песень на словы Анатоля Аўруціна і Міхася Пазнякова.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

Ганны Скаржынскай-Савіцкай, Алены Руцкай, Мікалая Іваноўскага і Вікторыі Смолкі ў Гудзевіцкі літаратурна-краязнаўчы музей Мастоўскага раёна (15.00).

7 снежня — на сустрэчу з Ганнай Скаржынскай-Савіцкай і Людмілай Кебіч, прысвечаную Году малой радзімы, у Цэнтральную гарадскую бібліятэку г. Гродна (13.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

1 снежня — на прэзентацыю зборніка вершаў і абрадаў Ніны Кавалёвай «Як купалі ў купелі» ў дзіцячую школу мастацтваў і вакальна-харавога майстэрства г. Горкі (13.00).

5 снежня — на сустрэчу «Матывы роднай зямлі ў творчасці Наталлі Ніканчук» са студэнтамі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі (інтэрнат № 9) (19.00).

7 снежня — на сустрэчу «Радзімы подых верасовы» з пісьменнікамі Горацкага і Дрыбінскага раёнаў у Цемналескую бібліятэку-філіял (музейны пакой Ніны Кавалёвай) Дрыбінскага раёна (14.00).

На паліцы

УДАСКАНАЛЕННЕ ПРАЗ НОВЫЯ ФАРМАТЫ

Газетныя павільёны новага тыпу з’явяцца ў Мінску ў найбліжэйшы час. Пра гэта стала вядома падчас канферэнцыі да 100-годдзя «Саюздруку» ў прэс-цэнтры Дома прэсы. У межах рэарганізацыі прадпрыемства «Белсаюздрук» плануюцца таксама іншыя праекты і новаўвядзенні.

Сёння «Белсаюздрук» — найбуйнейшая гандлёвая сетка краіны, якая прадстаўляе шырокі асартымент друкаванай прадукцыі, магчымасць афармлення падпіскі, рэалізуе білеты на транспарт і спадарожныя тавары.

Да 100-гадовага юбілею распрацавана канцэпцыя разумнага павільёна новага, мультыфункцыянальнага, фармату. Упершыню наведвальнікам прадставяць магчымасць размаўляць з прадаўцом на абсалютна любой мове пры дапамозе анлайн-перакладчыка, падзараджаць электронныя гаджэты, выклікаць таксі і экстранныя службы, замаўляць трансферы ў аэрапорт і за межы горада. Абмяркоўваецца магчымасць аплачваць камунальныя паслугі, купляць квіткі на спектаклі, канцэрты і фестывалі, набываць падарункавыя сертыфікаты. Спецыяльна да Еўрапейскіх гульніў — 2019 для замежных гасцей у павільёнах пачнуць працаваць карысныя інтэрактыўныя памочнікі: гарадскі навігатар і электронны кансультант-перакладчык.

— Нягледзячы на тое, што сёння расце папулярнасць электронных носьбітаў інфармацыі, друкаваныя СМІ па-ранейшаму актуальныя. Гэта пацвердзілі вынікі сацыялагічных даследаванняў, уключаючы тыя, што ладзіліся на міжнароднай прасторы. Друкаваныя выданні былі, ёсць і будуць крыніцай, што ўплывае на грамадскую свядомасць і працэсы, якія адбываюцца ў грамадстве, — лічыць намеснік міністра інфармацыі

Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі. — Тэхналогія продажу — адзін са складнікаў, які паказвае, наколькі цяпер цікавяцца друкаваным словам.

Штогод рэалізоўваюцца інвестыцыйныя праекты, «Белсаюздрук» развівае і ўдасканальвае сваю гандлёвую сетку. Вялікім крокам стала аб’яднанне «Белсаюздруку» (Мінск, Мінская вобласць) з абласнымі ўнітарнымі прадпрыемствамі сістэмы «Саюздрук» краіны (Брэсцкім, Віцебскім, Гомельскім і Гродзенскім), ідзе працэс рэарганізацыі. Ужо распрацаваны новыя лагатып. Сярод іншага — замена гандлёвых аб’ектаў на сучасныя мадэрнізаваныя павільёны. Генеральны дырэктар «Белсаюздруку» Ігар Дудзіч падкрэсліў, што такая форма гандлю карыстаецца ўстойлівым попытам. Ён таксама зазначыў, што пры замене кіёска на павільён самаабслугоўвання ў сярэднім тавараабарот павялічваецца ў два разы, а заробочная плата — у 2—2,5 раза. Разам з тым расце колькасць падпісчыкаў на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі.

Прадстаўнікі «Белсаюздруку» расказалі, што хутка будуць абноўлены інтэрнэт-крама і асноўны сайт прадпрыемства. Ужо створаны і пашыраюцца новыя формы ўзаемадзеяння з інтэрнэт-карыстальнікамі. У сацыяльных сетках *Facebook*, *Instagram*, *Vkontakte* з’явіліся старонкі, а ў перспектыве павіннен узнікнуць *Telegram*-канал і *Viber*-чат, дзе мае быць апублікавана цікавая і актуальная інфармацыя, а таксама звесткі пра акцыі і конкурсы. Мэта — маркетынгавыя даследаванні і апытанні, што пакажуць, якім сродкам масавай інфармацыі аддаюць перавагу чытачы.

Яўгенія ШЫЦЬКА

пры любых умовах

кніг» — гэта ўжо не кірмаш у звычайным разуменні, а сукупнасць сапраўдных крам са стэлажамі і шафамі. Кіраўнікі праекта звяртаюць увагу на павялічэнне асартыменту літаратуры, адносную таннасць.

— Цікава нават не сама цэнавая палітыка кірмашу. Галоўнае — працэс камунікацыі, якім ён нязменна суправаджаецца. Якраз гэтага цяпер і не хапае. Разумею, што можна купіць кнігу праз інтэрнэт-краму. Але трэба быць вялікім знаўцам, каб толькі па вокладцы вызначыць ступень яе патрэбнасці, — адзначыў на прэс-канферэнцыі Ігар Фейман, старшыня Савета прадпрымальнікаў кніжнага кірмашу «Свет кніг». — Лічу, што гэта вялікае задавальненне — акунуцца ў свет літаратуры, вывучаючы кніжныя паліцы, размаўляючы з прадаўцом, цікавячыся яго меркаваннем. Ды і само існаванне інтэрнэт-крыніц не замяніць кніжным прадукцыю. Таму кірмаш будзе працаваць у любых умовах.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Памяць

СЛОВА НА РАЗВІТАННЕ

Спыніўся зямны шлях вядомага літаратара, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі і Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Яўгена Іванавіча Каршукова.

Яўген Іванавіч нарадзіўся ў вёсцы Давыдавічы Калінкавіцкага раёна. Закончыў факультэт журналістыкі Белдзяржуніверсітэта. Працаваў у райгазетах на Гомельшчыне, на Гомельскай студыі тэлебачання. З 1971 па 1975 год быў загадчыкам аддзела літаратуры штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», пасля — намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Вожык», літаратурным кансультантам Саюза пісьменнікаў Беларусі. З 1980 па 1989 год працаваў галоўным рэдактарам выдавецтва «Юнацтва» і зноў вярнуўся на пасаду літкансультанта СПБ. Некалькі гадоў узначальваў Студыю ваенных пісьменнікаў пры Цэнтральным доме афіцэраў. Узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага савета БССР, лаўрэат прэміі міністра абароны Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры.

Найбольш актыўна праявіў сябе ў

прозе. Яўген Каршукоў — аўтар зборнікаў гумарыстычных апавяданняў «Не без таго», «Бывай, кампанія», «Пісьмо жонцы», «Перад Новым годам» і інш. Выступаў і як паэт, літаратуразнаўца, крытык. Нямала Яўген Іванавіч зрабіў як перакладчык. Добра ведаў славацкую мову і актыўна перакладаў славацкіх пражанцаў на родную мову. Пісаў і для дзяцей, якім адрасаваў некалькі кніг. Лепшыя апавяданні творцы ў перакладзе на рускую мову выйшлі асобнай кнігай у маскоўскім выдавецтве «Советский писатель».

Яўген Каршукоў доўгі час з’яўляўся членам праўлення СПБ. Яго часта можна было сустрэць у школах, бібліятэках, музеях, ВНУ, вайсковых падраздзяленнях, на пагранічных заставах. Усюды ён высокім пісьменніцкім словам заклікаў да служэння народу, Беларусі, імкнуўся выхоўваць павагу да чалавека працы, міласэрнасць, дабрыню, сяброўства. За творчую і грамадскую дзейнасць пісьменнік быў узнагароджаны нагрудным знакам СПБ «За вялікі ўклад у літаратуру»,

граматамі СПБ і іншых устаноў ды арганізацый.

Шчырым, актыўным, жыццярадасным ён застанецца назаўсёды ў нашай памяці.

Прэзідыум Саюза пісьменнікаў Беларусі

4 снежня — 80 гадоў з дня нараджэння Ніны Маеўскай (1938—2011), пражанца.

4 снежня 75 гадоў адзначае Казімір Камейша, паэт, публіцыст, перакладчык.

5 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Ганны Абуховіч (1908—1986), народнай артысткі БССР.

6 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Співака (1913—1971), расійскага і беларускага рэжысёра, заслужанага артыста БССР.

6 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Зінаіды Мажэйкі (1933—2014), этнаму-

зыкалага, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

7 снежня — 140 гадоў з дня нараджэння Андрэя Зязюлі (сапр. Астравіч Аляксандр) (1878—1921), паэта, святара.

7 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння Мікалая Фігуроўскага (1923—2003), расійскага і беларускага рэжысёра, сцэнарыста, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

7 снежня 80-годдзе адзначае Васіль Сумаруў, жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

7 снежня 70-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Бранцаў, мастак-афарміцель.

Люстэрка тыдня:

свет

«Першаму ў свеце выданню пад назвай “Буквар” — 400 гадоў» — тэма імпрэзы, якая адбылася ў Літоўскай Нацыянальнай бібліятэцы імя Марцінаса Мажвідаса. Тут прайшла прэзентацыя факсімільнага выдання першага «Буквара», паведамлі ў Пасольстве Рэспублікі Беларусь у Літоўскай Рэспубліцы. Кніга была выдадзена ў 1618 годзе ў друкарні Віленскага праваслаўнага брацтва Святога Духа ў Еўі. Завяршэнне міжнароднага навуковага выдавецкага праекта па факсімільным узнаўленні выдання — важная падзея года. Сёння па кнігах з назвай «Буквар» вучацца ў многіх краінах свету. Праект мае на мэце зрабіць першы «Буквар» даступным для шырокай аўдыторыі і прадэманстраваць паважлівае стаўленне да культурнай спадчыны нашага народа, падкрэслілі ў пасольстве.

Міжнародная навуковая канферэнцыя «Уклад расійскай навукі ў вывучэнне ўнікальнага гісторыка-культурнага і прыроднага багацця Таджыкістана» з нагоды 200-годдзя расійскага ўсходазнаўства адбылася ў Худжандзе. Арганізатарамі выступілі партнёры з гарадоў-пабрацімаў — таджыкскага Худжанда і расійскага Арэнбурга: Худжандскі дзяржаўны ўніверсітэт імя акадэміка Б. Гафурава, НДІ гісторыі і этнаграфіі Паўднёвага Урала Арэнбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, Расійскі цэнтр навукі і культуры ў Худжандзе і АНА «Садружнасць народаў Еўразіі» (Арэнбург). Гісторыя расійскага ўсходазнаўства як самастойнай галіны навукі пачалася ў лістападзе 1818 года з адкрыццём Азіяцкага музея Імператарскай Акадэміі навук, які стаў першай у Расіі спецыялізаванай установай у сферы арыенталістыкі.

Францыя верне Беніну 26 прадметаў мастацтва, якія былі вывезеныя адтуль у канцы пазамінулага стагоддзя, паведамляе БелТА са спасылкай на прэс-службу Елісееўскага палаца. Як адзначаецца ў прэс-рэлізе, французскі прэзідэнт прапаноўвае ў першым квартале 2019 года правесці ў Парыжы сустрэчу «ўсіх афрыканскіх і еўрапейскіх партнёраў, каб пабудаваць разам гэтае новае стаўленне і палітыку абмену». Пытанне пра тое, каму павінны належаць вывезеныя з Афрыкі культурныя аб’екты, набыло вострыню ў 2016 годзе, калі прэзідэнт Беніна папрасіў Францыю вярнуць артэфекты з каралеўскіх палацаў Абамея — сталіцы дакаланіяльнага каралеўства Дагамея на тэрыторыі сучасных Беніна і Того. Яны былі вывезены французскімі каланізатарамі. Тады Францыя адмовіла, спаслаўшыся на юрыдычную забарону перадачы прыналежных дзяржаве калекцый прадметаў мастацтва.

Італьянскі кінарэжысёр, драматург і паэт Бернарда Берталучы пайшоў з жыцця на 78-м годзе ў Рыме, паведамляе італьянскае агенцтва ANSA. Вялікі майстар італьянскага кіно нарадзіўся ў Парме (Італія) у сям’і Ацілія Берталучы. Бацька — паэт, кінакрытык, прафесар гісторыі мастацтваў — заахвочваў цікаvasць Бернарда фільмамі, часта браў яго з сабой на здымкі. У 1960-я гады Бернарда Берталучы выступаў як паслядоўнік Гадара і Пазаліні і тонка пераплятаў у сваіх фільмах сацыяльнае з інтымным. Пасля трыумфальнага поспеху фільмаў «Канфарміст» (1970) і «Апошняя танга ў Парыжы» (1972) працаваў за межамі Італіі, у тым ліку на будыйскім Усходзе. У 1988 годзе стаў уладальнікам прэміі «Оскар» за пастаноўку і напісанне сцэнарыя да эпічнага баёпіка «Апошні імператар». У 2007 годзе атрымаў спецыяльнага юбілейнага «Залатога льва-75» Венецыянскага кінафестывалю, у 2011-м — узнагароду Канскага кінафестывалю.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Ідзе падпіска на І паўгоддзе 2019 г.

«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	6 р. 10 к.	63856
Ведамасная падпіска	16 р. 70 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	4 р. 30 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	12 р. 70 к.	63880

Музей у...
чамадане

С. Паўлавіцкая дэманструе фрагмент *Торы* на пергаменце ў Чыркавіцкай сярэдняй школе.

Нядаўна такі музей сапраўды з'явіўся ў Накавай зале Чыркавіцкай сярэдняй школы Светлагорскага раёна. А прыехаў ён з Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь. Суправаджала экспанаты загадчыца аддзела старадрукаваных і рэдкіх выданняў гэтай установы Святлана Паўлавіцкая.

Настаяцель Баравікоўскай царквы Святой вялікапакутніцы Варвары архімандрыт Аляксей і яго нязменны памочнік Аляксандр Коршук гэтым візітам проста прадойжылі сваё супрацоўніцтва з Прэзідэнцкай бібліятэкай. Напярэдадні была своеасабліва прэзентацыя духоўна-патрыятычнай работы сельскага храма ў сталічных сценах. Дырэктар бібліятэкі Сяргей Квачан, які таленавіта ўмее пашыраць духоўную прастору свайго кніжнага дзецішча, вырашыў падоўжыць пачатае праз новую акцыю — «Музей у чамадане».

Мы часам забываем, што Беларусь — дзяржава са сваёй больш як тысячагадовай гісторыяй і такой жа старажытнай пісьменнасцю ды багатай палітрай старадрукаваных кніг. Нашы кніжніцы бяруць пачатак у IX стагоддзі...

У Прэзідэнцкай бібліятэцы Беларусі сёння захоўваецца больш як 75 тысяч кніг, часопісаў, газет і іншых дакументаў, датаваных ад XVI стагоддзя да нашага часу. Зразумела, у музейны чамадан змясцілася няшмат. Вось фрагмент старажытнаўрэйскай рэлігійнай рэліквіі на пергаменце — *Торы* (у бібліятэцы ён 11-метровы). Цікава, што літары іўрыту, якім яна напісана, засталіся нязменнымі ў плыні тысячагоддзяў. А вось адно з кірылічных выданняў — «Служэбнік», датаванае XVIII стагоддзем. «Мінея дадатковая» — пачатку XIX стагоддзя. Госьця дэманструе падручнік «Гісторыя геалогіі», на якім ёсць нават нямецкі штамп са свастыкай, бо акупанты збіраліся вывезці гэту кнігу ў ліку іншых кніжных рарытэтаў у Германію. Бачым і «Пачатковую геаграфію» 1925 года. Некаторыя ўнікальныя выданні чыркавіцкія школьнікі маглі не толькі ўбачыць, але і патрымаць у руках, рэальна далучыўшыся да далёкага ад нас часу. Напрыклад, кнігу Максіма Багдановіча «Вянок», выдадзеную ў 1913 годзе, упершыню з хваляваннем узяў у рукі і я. А яшчэ мы ўбачылі выданні нашых землякоў — Івана Мележа, Андрэя Макаёнка, Івана Шамякіна, Анатоля Грачанікава, Уладзіміра Ліпскага і іншых... Усе з аўтографамі.

А як захапілі школьнікаў мініяцюрныя, не больш за два сантыметры, кніжачкі! Некаторыя ўнікальныя выданні можна было ўбачыць на экране манітора. З'явіўся на ім і знакаміты «Статут Вялікага Княства Літоўскага» 1588 года. А затым — кнігі з бібліятэкі Радзівілаў, выданні па юрыдычным праве пачатку XVI стагоддзя...

Дзіўныя пачуцці адчулі і мы з Соф'яй Шах, калі з чароўнага чамадана дасталі некалькі нашых кніг, падораных у свой час Прэзідэнцкай бібліятэцы. З адной я і працягаў урывак паэмы «Ала», далучаючы школьнікаў да трывожнай, трагічнай памяці часоў Вялікай Айчыннай вайны. Чытала свае вершы і Соф'я Шах — пра Радзіму, пра беларускую мову, пра вернасць нашым духоўным вытока.

І, вядома ж, вельмі хораша ўспрынялі ўсе своеасаблівыя пропаведз архімандрыта Аляксея пра сэнс чалавечага жыцця, які бярэ свой пачатак у раннім дзяцінстве, пра праваслаўную кнігу — невычэрпную крыніцу маралі.

У гэты ж дзень завочную экскурсію ў Прэзідэнцкую бібліятэку змаглі здзейсніць і вучні Баравікоўскай сярэдняй школы. Хочацца пажадаць музею ў... чамадане новых маршрутаў па гарадах і вёсках Беларусі.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

СЮЖЭТ ДЛЯ БУДУЧЫНІ

Калі ідзеш на сустрэчу вядомага літаратара са студэнтамі, заўсёды ўяўляеш, чаго чакаць. Аўтар распаўдзе пра жыццё, пра свой творчы лёс, прачытае некалькі вершаў, адкажа на звычайныя для такіх сустрэч пытанні, распішацца на кніжках. У залежнасці ад асобы такая сустрэча будзе альбо звычайна цікавая альбо звычайная.

Накіроўваючыся ў Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт на сустрэчу з Навумам Гальпяровічам, не чакаеш чагосьці незвычайнага, і памыляешся. Ужо на ўваходзе ў будынак хлопцы з эмблемамі ўніверсітэта на форме, прапускаючы праз турнікеты, пытаюцца: «У тэатр?» Ды не, не ў тэатр, на творчы вечар... Знаходзячы патрэбны кабінет, разумееш, што ўсё ж такі ў тэатр. Маленькі, вельмі камерны — але сапраўдны, са сцэнай, заслонай і глядацкай залай, у якой сядзяць ужо некалькі студэнтаў. У звычайнай гутарцы яны карыстаюцца беларускай мовай, і гэтая дэталі прымусіла падумаць, што, напэўна, яны трапілі сюды невыпадкова.

Не надта вялікую, але зацікаўленую публіку вітае народны літаратурны тэатр «Жывое слова». Мастацкія кіраўнікі — Алесь Мойскі і Алесь Сівохіна. Гэта другая сустрэча ў нядаўна адноўленым фармаце Клуба творчых дыялогаў пад назвай «Сюжэт для вечнасці», яна прысвечана Навуму Гальпяровічу.

...З сур'ёзным выглядам і вялікай папкай паперы ў залу ўрываецца дзяўчына і аб'яўляе, што ўсе мы прысутнічаем пры эксперыменце пад назвай «Сюжэт для вечнасці» — тэсціруем праграму, якая дазваляе перанесці чалавека ў самы шчаслівы час яго жыцця. У якасці добраахвотніка дзяўчына запрашае спадара Гальпяровіча, ён выглядае разгубленым. Кіраўніца эксперыменту пачынае запўняць анкету добраахвотніка — імя, прафесія, а дакладней прызвание, месца нараджэння. Адказы на гэтыя пытанні вядомыя, напэўна, усім у зале,

але гэты элемент перформансу не толькі паглыбляе ў сюжэт спектакля, але і наўпрост звязвае асобу пісьменніка з тым, што адбываецца на сцэне.

Сцэна ўся перацягнута стужкамі, якія ўяўляюць ці то плынь часу, ці то забытанае павуцінне памяці, ці то фізічнае выяўленне праграмы або прылады, якую тэсціруюць. З-за чорнага задніка па адной выходзяць дзяўчыны, апранутыя таксама ў чорнае, і, пераступаючы праз стужкі, чытаюць вершы. Кожны адказ на пытанне з анкеты суправаджаецца выкананнем твора, які адпавядае па тэматыцы. Задаўшы некалькі пытанняў і хітра атрымаўшы аўтограф — «Цяпер распішыцеся тут, калі ласка», — куратарка эксперыменту кажа, што час пачынаць. Тады ў павуцінне стужак з'яўляецца хлопец у акулярах і пінжаку. Ён расказвае ўспаміны — прародны Полацк, пра першае каханне — дзяўчыну ў чырвоным берэціку, якая другі раз выходзіць на сцэну разам з ім. Кожны згаданы эпізод таксама суправаджаецца чытаннем верша. Дзяўчыны ў чорным чытаюць вельмі па-рознаму (мастацкія кіраўнікі ўдала падобралі вершы пад асабісты тэмперамент выканаўцаў). Яны зусім не тэатральнічаюць — проста распаўважаюць гісторыю ў вершах, і ў кожнай гэтай атрымліваецца адмыслова. Галоўны герой, які прадстаўляе маладога Навума Гальпяровіча, выконвае сваю ролю так шчыра і вытанчана, быццам яму і не даводзіцца граць.

Гісторыя атрымліваецца менавіта такой, якой можна прадставіць успаміны, — урывачныя эпізоды, яркія моманты, рэчы і ўчынкі, з якімі асацыюецца чалавек (напрыклад, той жа чырвоны берэт; сцэна, у якой дзяўчына для смеху зрывае акуляры з героя). Менавіта так можна было б убачыць гэтую гісторыю ў віры памяці, калі б яна адбывалася ў свеце Гары Потэра.

Такая форма падачы паэтычнай творчасці зачароўвае і заўважна ўзмацняе цікавасць. Тэатральная пастаноўка дапамагала больш востра

адчуць, як розныя творы складаюцца ў адзін макракосм, уласны сусвет аўтара, у якім кожная звычайнасць надзелена асаблівым сэнсам.

Але ў хуткім часе адбылося вяртанне да рэальнасці і звычайнага фармату творчай сустрэчы.

Гучала дастаткова пытанняў пра сутнасць і прыроду творчасці, але да канкрэтных парад ці высноў пра тое, якім павінен быць аўтар, не дайшло. Пісьменнік павінен любіць жыццё, быць самім сабой, заставацца шчырым і не баяцца гаварыць, у тым ліку пра сябе, — такім было заключэнне Навума Гальпяровіча.

Падарунак за лепшае пытанне атрымала Анхела Эспіноса, беларускамоўная паэтка з Іспаніі, якая спытала пра адрозненне паэта ад звычайнага чалавека. Адказаў ёй была яшчэ адна значная выснова: паэт і ёсць звычайны чалавек, і калі пры гэтым яму вераць, тады ён сапраўдны.

І сама форма імпрэзы ўпэўнена пацвярджае гэтае меркаванне. «Сюжэт для вечнасці» распаўважае хутчэй пра чалавека, чым пра паэта. Але вершы — аснова для спектакля і неад'емная частка жыцця чалавека.

Напэўна, многім паэтам было б дзіўна, але вельмі прыемна пачуць свае вершы з чужых вуснаў, і тым больш — убачыць эпізоды са свайго жыцця, быццам рэканструкцыю, зробленую па творах. Паэтычныя спектаклі — рэч яшчэ неразгаданая, але безумоўна карысная для ўспрымання паэзіі публікай. А біяграфічныя паэтычныя спектаклі — яшчэ больш незвычайны фармат. Сімбіёз мастацтваў падаецца больш прагрэсіўнай формай стварэння імпрэз, бо мае шырэйшую прастору для эксперыменту і навізны, да таго ж — павінен знаходзіць сваю аўдыторыю сярод прыхільнікаў розных мастацтваў. Эксперымента, праведзены тэатрам «Жывое слова», варты большай увагі і маштабаў, і хочацца спадзявацца, што тое, што калектыв тэатра робіць цяпер, — гэта сюжэт для будучыні.

Дар'я СМІРНОВА

Паэзія робіць свет лепшым...

Фота Марыны Варбач.

З людзьмі, якія чытаюць кнігі, варта размаўляць не толькі пра кнігі. Вечныя тэмы: і сацыяльная, і палітычная — запатрабаваныя заўжды. Расійская «Літаратурная газета» захоўвае традыцыі, якія склаліся яшчэ ў мінулым стагоддзі і зрабілі выданне надзвычай папулярным на ўсёй прасторы краіны. Пра гэта ішла гаворка з яго цяперашнім галоўным рэдактарам, аўтарам каля дзясятка кніг паэзіі і прозы Максімам Замшавым на творчым вечары, што днямі адбыўся ў адной з крам «Белкнігі».

ПРА ПАЭЗІЮ

— Кожны твор уносіць нешта новае ў літаратурны працэс, калі не з'яўляецца плагіатам. А, можа быць, у выніку высветліцца, што і нічога — толькі час расставіць кропкі над «і». Вершы — гэта справа густу. Адным падабаецца адно, другім — іншае... А ўвогуле паэзія робіць свет лепшым. Прычым для славянскай моўнай культуры менавіта слабацінічная паэзія найбольш сугучная — адпавядае структуры націскаў. Верлібры найбольш арганічныя для заходніх моў, якія не вымагаюць ні рытму, ні рыфмы...

ПРА НАВІЗНУ І АРЫГІНАЛЬНАСЦЬ

— Самае складанае — навізна ў каноне. У фармальным плане культура паспытала ўсё магчымае: ад перформансаў

на Краснай плошчы да рамана памерам у адзін абзац. Тут лепш быць аспярожным... Безумоўна, часам хочацца правесці фармальныя эксперыменты, паэзія ў любым выпадку ідзе шляхам разнявольвання формы... Але мне бліжэй (не адносна формы, а ў плане зместу) спробы зрабіць прарыў, пад якім варта разумець большую сілу эмацыянальнага ўздзеяння.

ПРА ПІСЬМЕННІЦКУЮ РАБОТУ

— Натхненне — крайняя ступень творчай засяроджанасці. Мне чужыя мяшчанскія ўяўленні, быццам натхненне — тое, што аднекуль звыш нападае на чалавека і ён апантана піша, лахматы і няголены, і не можа спыніцца.

ПРА РОЛЮ ЛІТАРАТУРЫ

— Не думаю, што варта звываць функцыю літаратуры: быццам гэта так званы востраў сумлення — тое функцыя не літаратуры, а пісьменніка, калі ён займае актыўную грамадзянскую пазіцыю. Але ў наш час літаратары і ўвогуле інтэлектуалы мусяць не вырашаць паасобку свае вузкасפעцыяльныя праблемы, а аб'яднацца для вырашэння адной — глабальнай... Бо ў вайне пераможцаў не бывае... У нашым выданні мы і абмяркоўваем актыўна тэму аб тым, што свет наўрад ці выратуюць палітыкі. Свет павінны выратаваць пісьменнікі, мастакі, інтэлектуалы, проста разумныя людзі.

ПРА ДРУК

— Гавораць, быццам папярковыя выданні ў хуткім часе стануць непатрэбнымі, кнігі будуць чытацца з экрану смартфонаў... Але нельга блытаць камунікацыю з кантактамі. Тэхніка не прызначана для чытання доўгіх раманаў. Хоць некаторая зручнасць ёсць, але чалавецтва не дарэмна вынайшла папярковы фармат — гэта нешта цэласнае, без чаго яно згубіць частку свайго эвалюцыйнага кораня. Так, былі прагнозы, што і тэатр не спатрэбіцца: навошта жывае сцэна, калі можна паглядзець спектакль па тэлебачанні? Але хутка высветлілася, што ніводзін тэлеспектакль не мае нічога агульнага са спектаклем у тэатры, — тэатр важнейшы. Тое ж будзе і з папярковай прэсай...

Яна БУДОВІЧ

Невядомы сшытак Максіма Багдановіча

У аичыннай гуманітарнай навуцы ёсць багаты вопыт працы з архівамі, беларускімі і замежнымі. Публікацыі Сцяпана Александровіча, Уладзіміра Калесніка, Генадзя

Кахановскага, Генадзя Кісялёва, Адама Мальдзіса адназначна могуць быць залічаны да асноватворчых у фарміраванні асобнай літаратуразнаўчай школы. Апошнія з названых, па сутнасці, запаткавалі новы сінкрэтычны жанр — дэтэктыўнае літаратуразнаўства, які ў сённяшнім дбанні ўра папулярызацыю навукі можа стаць надзвычай запатрабаваны.

Наш час паскоранай асобаснай рэалізацыі і чакання хуткіх вынікаў працы прывёў да таго, што прадстаўнікі новай генерацыі даследчыкаў не вельмі спяшаюцца ісці ў архівы. Да таго ж сфарміраваўся своеасаблівы стэрэатып, які стрыножвае ахвоту да працы з першакрыніцамі: паколькі ў гэтым архіве ўжо працаваў вядомы вучоны, значыць, усё каштоўнае знойдзена, вычарпана як радовішча.

Архіўныя зборы чакаюць рупліўцаў і гатовы шчодро аддзячыць сенсацыйнымі знаходкамі, як гэта нядаўна адбылося ў Інстытуце сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага Расійскай акадэміі навук.

ПЛЁН СУПОЛЬНАЙ ПРАЦЫ

Міжнароднае навуковае супрацоўніцтва пры сённяшніх тэхнічных магчымасцях адкрывае новыя перспектывы для даследчыкаў. Пры гэтым чалавечы фактар захоўвае свае правы. Важна, каб была сур'ёзная нагода, а «на тым баку» камунікавання — зацікаўленыя, кампетэнтныя партнёры.

Сёлетні юбілей — 150-годдзе «буравесніка рэвалюцыі» — звёў для супольнай працы над навукова-даследчым і выдавецкім праектам «Горкі — Багдановіч» вучоных з некалькіх устаноў Расіі і Беларусі: Інстытута сусветнай літаратуры імя А. М. Горкага РАН, Літаратурнага музея М. Багдановіча, Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі. Спрыяў дзяржсакратар Саюзнай дзяржавы Рыгор Рапота. Вяла рэй намеснік дырэктара расійскага інстытута Дар'я Маскоўска.

Найбольш важкі вынік праекта — падрыхтаваная да выдання аб'ёмная кніга «М. Горький и А. Богданович: дружба, рожденная на берегах Волги. Переписка. Воспоминания. Архивные публикации. Исследования», у якой прадстаўлены багаты фактаграфічны масіў ліставання прадстаўнікоў сем'яў Пешкавых, Волжыных, Багдановічаў, а таксама факсімільны невядомых аўтографаў класіка беларускай літаратуры.

Рукапісны сшытак аўтаперакладаў М. Багдановіча быў выяўлены ў Архіве А. М. Горкага (знаходзіцца ў складзе маскоўскага акадэмічнага інстытута) у ходзе падрыхтоўчай працы, разбору і апрацоўкі фондавых матэрыялаў. Беларускі даследчыцкі стан прадчування знаходак, трапяткога стаўлення да артэфактаў, звязаных з жыццём і творчасцю песняра чыстай красы, перадаўся і расійскім калегам. Д. Маскоўская адзначала: «Калі я ўбачыла запіс аб сшытку Максіма Багдановіча, у мяне проста задрожэлі рукі».

Адсканаваную сенсацыйную знаходку атрымалі ўсе прадстаўнікі аўтарскага калектыву — з калегіяльнай дамоўленасцю: дачасна не агучваць пра яе ніякую інфармацыю. Гэта, зрэшты, станоўча адбылася на ходзе пошукавай і аналітычнай работы: пры расчытанні рукапісаў, узнёўленні ўсёй сістэмы міжасобасных адносін кожны трымаў у галаве, меў перад вачыма знакавы архіўны дакумент сумеснага праекта.

ЗМЕСТ СШЫТКА

Маскоўскі сшытак складаецца з 4 лістоў. Першую старонку ачольвае надпіс: «М. Богданович. Стихи (перев. автора с белорус.)». Далей ідуць тэксты васьмі вершаў: «***Уж синее небо темнеет», «***Прочтите с участием правдивую эту», «***Белым цветом одета калина», «Дед», «***Слышишь гул? Это дико-печальный лесун», «***Подыми к небесам свои взоры», «Триолет» («***На солнце загляделся я»), «Дистихи». Завяршае паэтычную падборку запіс: «Адрес мой: Ярославль, Демидовский Лицей, Максиму Адамовичу Богдановичу. М. Богданович».

Першыя сем вершаў (у двухмоўным мастацкім ува-сабленні) былі вядомыя і раней, прадстаўлены і пракаментаваны ў Поўным зборы твораў паэта ў 3 тамах. Пры іх параўнанні з тэкстамі маскоўскага сшытка знаходзім нязначныя разыходжанні (вылучаны курсівам):

«Но не век расцветает калина, — // Не вплетает цветов уж Марина» — «Но не век расцветает калина, — Не вплетает калины Марина» («***Белым цветом одета калина»);

«Что дрожит и блесит на листьях дубняка...» — «Что горит и дрожит на листьях дубняка...» («***Слышишь гул? Это дико-печальный лесун»);

«И ты станешь опять, как дитя, // И затихнут больные укоры...» — «И опять станешь ты, как дитя, // И затихнут больные докоры» («***Подыми к небесам свои взоры»).

Верш «Триолет» («***На солнце загляделся я») у выяўленым рукапісе прадстаўлены без традыцыйнага аўтографа «Красавец юный, Триолет...», узятага Багдановічам з твора рускага паэта Канстанціна Фофанова. Тут перад намі адзінае пунктуацыйнае разыходжанне — працяжнік: яго наяўнасць у гэтым выпадку, заўважым, вельмі лагічная і нават неабходная: «На солнце загляделся я, — // И солнце очи ослепило».

Заклучныя «Дистихи» з маскоўскага сшытка — невядомы твор класіка беларускай літаратуры. Прытым гэтая невядомасць падвойная: цяпер неабходна весці пошукі тэксту беларускага арыгінала, які папярэднічаў аўтаперакладу на рускую мову. Думаецца, яго існаванне

выдаецца першым радком, у прыватнасці, ужытым зваротным дзеясловам з постфіксам -ся. У прынцыпе, яго выкарыстанне ў рускай паэзіі магчымае. Як правіла, гэта звязана з фальклорнай стылізацыяй творчасці. Але ў гэтым канкрэтным вершы перад намі паўстае менавіта пясняр чыстай красы, з паэтыкай, тыпалагічна блізкай да творчай практыкі прадстаўнікоў рускага Сярэбранага веку. У святле сказанага пераклад першага вершаванага радка не выклікае цяжкасцей, не наносіць ніякіх лексічных і вобразна-выяўленчых страт: «Праўда, і чорныя дні спляталіся з яснымі днямі...»

*Правда, и черные дни сплетались с ясными днями,
Но далеко уж они в прошлое все отошли.
Всех я теперь их люблю, — ведь издали кажется сердцу,
Словно узорная чернь по серебру пролегла.*

Перад намі яшчэ адзін узор асвоенасці М. Багдановічам строфікі, папулярнай з часоў Антычнасці. У беларускага паэта яна прадстаўлена ў якасці самастойнай вершаванай формы. Падобны твор быў уключаны ў падборку «Пентаметры» нізкі вершаў «Старая спадчына». Даследчыкам вядома, што ў аўтарскім экзэмпляры «Вянка» № 2 заглавак «Пентаметры» быў зменены паэтам на «Элегічныя дысціхі». Для нагляднасці тыпалагічнага супастаўлення прывядзём тэкст апошняга з вядомых трох «Пентаметраў»:

*З нізкага берагу дно акіяна вачам недаступна, —
Глуха укрыла яго сіняя цемень вады.
Але ўзбярыся ўгару на вяршыню прыбрэжнай страмніны,
Кожны каменьчык на дне, пэўна, пабачыш ты стуль.*

Эпістальна пацверджана, што мастацкая канцэпцыя, змест і структура рукапісу будучага «Вянка» (1913) вымалёўваліся паступова, у супольнай працы аўтара і рэдактараў — Вацлава Ластоўскага і Антона Луцкевіча. Лісты паэта, дасланыя ў Вільню на адрас «Нашай Нівы», утрымліваюць шматлікія ўдакладненні і дапаўненні, просьбы, не заўсёды ўлічаныя ў выданні. Да таго ж перфекцыяніст Багдановіч меў звычку вяртацца да ўжо апублікаванага, перапрацоўваць. Думаецца, у выпадку з памяткамі на старонках выдадзенага паэтычнага зборніка, а таксама рукапіснымі «Дистихами» з маскоўскага сшытка мы маем справу з канчатковым аўтарскім вызначэннем (удакладненнем) вершаванай формы свайго твора.

СШЫТКІ-ДВАЙНЯТЫ

Працяглы час аўра сенсацыйнасці адкрыцця і беспрэцэдэнтнай адзінкавасці ў творчай спадчыне М. Багдановіча суправаджала рукапісны зборнік, адшуканы

бібліёграфам Нінай Ватацы ў 1964 годзе. З успамінаў бацькі паэта вядома, што яго стварэнне звязана з Нютай Гапановіч. Атрымаўшы ў падарунак зборнік «Вянок», яна адказала, што не разумее па-беларуску. Тады М. Багдановіч спецыяльна для дамы свайго сэрца зрабіў падборку з 22 вершаў, пераклаў іх і аформіў у адмысловы сшытак — «Зеленя». З аўтарскай атрыбуцыяй «Стихи. Перевод с белорусского автора. Ярославль. 1909 — 1913 гг.», прысвячэннем «Нюте» і эпіграфам «Переводы стихов — словно женщины: если красивы, то неверны; если верны, то некрасивы. Нем. писат. поговорка».

Рукапісны зборнік «Зеленя», літаратурная сенсацыя «адлігавых» 1960-х, стаў ці не асноўным фактарам, які паклікаў да жыцця непераўздзенае эсэ Міхася Стральцова «Загадка Багдановіча» (аўтарскае жанравае вызначэнне — аповесць), дзякуючы якому адбылася вяхавая перакадзіроўка хрэстаматыйнага бачання жыцця і творчасці класіка беларускай літаратуры.

Думаецца, ёсць падставы сцвярджаць, што абодва рукапісныя сшыткі аўтаперакладаў узніклі пасля выхаду «Вянка», але пакуль немагчыма адназначна сказаць — у якім парадку. Пры першым супастаўленні фармальна-статыстычнага кшталту можна вылучыць наступныя адрозненні: 1) колькасць непарытэтнасць выбраных твораў (22 і 8); 2) сем з уключаных вершаў амаль ідэнтычныя па тэкстам афармленні; 3) «Дистихи» з маскоўскага сшытка — невядомы прыклад арыгінальнай і перастваральнай працы М. Багдановіча.

Рукапісныя зборнікі мелі абсалютна розных адрасатаў, што, мяркуючы, прадугледжвала істотныя канцэптуальныя разыходжанні ў падборы твораў. Пры гэтым максімальна сцішаным у абодвух рукапісах было сацыяльнае і адраджэнскае гучанне, звыклае для беларускай чытацкай аўдыторыі. Рукапісны зборнік «Зеленя» прысвечаны канкрэтнай асобе з блізкага сваяцкага акружэння, далёкай ад літаратурных клопатаў. Ён зыходна не прызначаўся для друку і распаўсюджвання. Маскоўскі сшытак быў адпраўлены ў выдавецтва «Знание» (Санкт-Пецярбург), у якім М. Горкі знаймаў вядучыя пазіцыі (па меншай меры, так тлумачыцца цяперашняе месца архіўнага захоўвання рукапісу). На першым сшытку заўважны адбітак кургузасці, на другі ўскладзена місія нацыянальнай літаратурнай прадстаўнічасці.

Наяўнасць двух гэтых рукапісаў стварае ўдзячную глебу для перспектывных параўнальных даследаванняў: літаратура-, мова- і пачырказнаўчы.

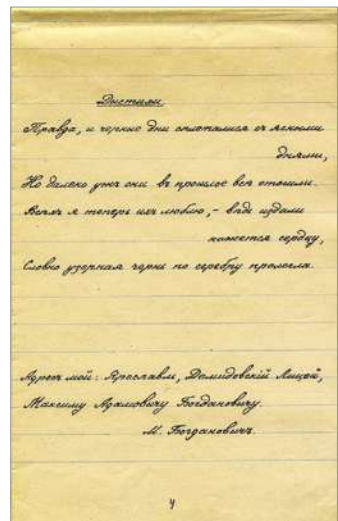
КААРДЫНАТЫ НОВЫХ ПОШУКАЎ

Максім Багдановіч цесна супрацоўнічаў з многімі расійскімі перыядычнымі выданнямі і выдавецтвамі, сталічнымі і рэгіянальнымі: «Сатирикон», «Русский экскурсant», «Нижегородский листок», «Голос», «Украинская жизнь», кнігавыдавецтва К. Някрасава і інш. Многія з яго допісаў так ці інакш закраналі беларускую тэму. Паасобныя паэтычныя аўтапераклады на рускую мову нязменна суправаджаліся пазнакай пра мову арыгіналаў.

На прыкладзе маскоўскага сшытка мы маем справу з беспрэцэдэнтнай у творчай практыцы М. Багдановіча падборкай вершаў, ажыццёўленай, як нам бачыцца, з улікам вядомай рэдакцыйнай палітыкі, ідэйна-эстэтычных прыярытэтаў выдавецтва «Знание», а таксама актуальных запытаў патрабавальнай сталічнай аўдыторыі.

Мяркуючы, многае ў лёсе маскоўскага сшытка мог бы праясніць суправаджальны ліст М. Багдановіча, існаванне якога цалкам лагічнае. Такім чынам, мы маглі б атрымаць адказы на шэраг пытанняў: на чыё імя дасылаўся рукапіс? калі быў атрыманы ў выдавецтве і з якой рэзалюцыяй? якім чынам аргументаваў паэт мэтазгоднасць яго публікацыі? і інш. Значыць, неабходна далейшая скрупулёзная праца ў фондах маскоўскага Архіва А. М. Горкага, іншых профільных устаноў Расіі.

Мікола ТРУС,
дактарант Інстытута літаратуразнаўства
імя Янкі Купалы НАН Беларусі,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Апошняя старонка з невядомым вершам «Дистихи».

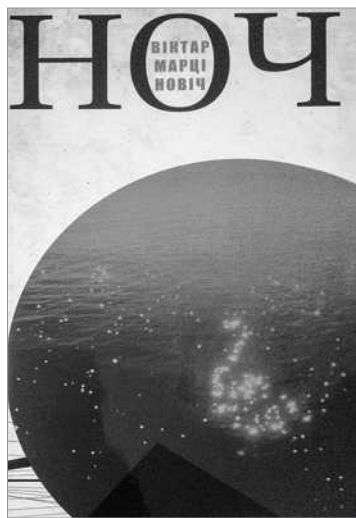
ЧОРНЫ ЛЕБЕДЗЬ АЙЧЫННАГА ПІСЬМЕНСТВА

Сучасны чалавек, сярэднестатыстычны жыхар м.стаполіса, буйнога горада настолькі звык да дабра-таў цывілізацыі ў выглядзе імгненнай сувязі, хуткага доступу да інфармацыі, наладжаных транспартных зносін, што сама думка пра тое, што ўсё гэта можа ў адно імгненне знікнуць, растварыцца ў мінулым і пакінуць па сабе толькі цымяныя згадкі, нават не прыходзіць яму ў галаву. Але прыклады сусветнай гісторыі, калі час ад часу ў розных кропках свету здараюцца непрадбачаныя катаклізмы і грамадскія зрухі, што рэзка мяняюць лад жыцця і ход гісторыі, сведчаць пра адваротнае: наш свет, які здаецца ўстойлівым і непарушным, насамрэч не такі ўжо і надзейны.

Падобныя гіпатэтычныя магчымасці — падзеі кштал-ту «чорнага лебедзя», заўжды з'яўляліся і працягваюць быць невычэрпнай крыніцай натхнення для пісьмен-нікаў, а таксама дзеячаў кінатэлейндустрыі. Як правіла, гэта нейкі буйны інцыдэнт, кропка адліку, пасля якой звычайна звыклы стан рэчаў. Гэта можа быць вай-на, хутчэй за ўсё ядзерная («Паштальён» Дэвіда Брына), пандэмія («Пунсовая чума» Джэка Лондана), іншаплан-етны візіт ці акупацыя («Пікнік на ўзбочыне» братаў Стругацкіх, «Вайна сусветаў» Герберта Уэлса), альбо ўвогуле незразумелая глабальная траса («Дарога» Кор-мака Макарыча). Сама падзея падаецца ў творах як нешта, што адбылося ў мінулым, часта неадназначна інтэрпрэ-туюцца абставіны і прычыны здарэння. Перад чытачом жа звычайна малюецца, падаецца «на талерачцы» ўжо гатовы постапакаліптычны свет са змененай сістэ-май каштоўнасцей, у якім і адбываецца разгортванне сюжэта.

Большасць такіх кніг, як ні дзіўна, маюць забаўляльны характар. Сучасныя фантастычна-прыгодніцкія творы не вымагаюць ад чытача залішніх разумовых высілкаў. Але некаторыя пісьменнікі ўсё ж карыстаюцца «пост-апакаліптыкай» як сродкам. Прапанаваныя абставіны служаць фонам для канфіктаў унутры сацыяльных групавак. Адзін з самых вядомых прыкладаў — раман-прыпавесць Уільяма Голдынга «Валадар мух», дзе аўтар даследуе прыроду людской агрэсіі, спрабуе зразумець, адкуль яна з'яўляецца ў чалавечай душы. У айчынай літаратуры гэтыя пытанні ставіў Васіль Быкаў, таксама заганычы сваіх герояў у жорсткія рамкі выбару паміж жыццём і смерцю, гонарам і здрадай, змаганнем і адча-ем. Высновы абодвух сучаснікаў — англічаніна Голдын-га і беларуса Быкава — несучасныя: імкненне да гвалту закладзена ў самой сутнасці чалавека; ад яго, як ад першароднага граху, пазбавіцца нельга.

У XXI стагоддзі сітуацыя не змянілася да лепшага, свет апанавалі новыя пагрозы, у тым ліку і інфармацыйнага характару, пра што не маглі не задумацца пісьменнікі. Адным з піянераў на гэтай глебе выступіў вядомы сёння літаратар Віктар Марціновіч. Яшчэ ў 2014 годзе ў сваім рамане-антыўтопіі «Мова» ён уявіў далёкую будучыню Беларусі, дзе краіна апанавана іншаземнай культурай, а беларуская мова знаходзіцца пад забаронай. Раман стаў своеасаблівым нацыянальным бестселерам, яго чыталі, цытавалі, абмяркоўвалі не адзін дзясятка разоў. Таму гаворка пойдзе не пра яго, а пра апошні па часе выдан-ня твор Марціновіча — «Ноч», які сёлета пабачыў свет у

выдавецтве «Кнігаз-бор». Менавіта тут пісьменнік звярта-ецца да тэмы поста-пакаліпсісу. Праз некалькі гадоў па-сля «блэкаўту» — рэзкага адклю-чэння электрыч-насці, знікнення сонечнага святла і немагчымасці кары-стацца энерганос-бітамі (прычыны ніхто не можа зразумець, і гэта адна з галоўных та-ямніц твора) свет абрынаецца ў змрок і глухое сярэдня-вечча. Менавіта такім нас сустракае на пачатку тво-ра знаёмы большасці чытачоў Мінск — падзелены на аўтаноміі, пад жорсткім феадальна-рабаўладальніцкім кіраўніцтвам. Людзей, што разам з крыніцамі інфар-мацыі паціху страчаюць не толькі маральныя імпера-тывы, але і элементарны здаровы сэнс, пераследуюць хтанічныя прывіды ў выглядзе андрафагаў, неўраў, ка-лакапытных. Усур'ёз культывуецца думка пра абмежа-ванасць Сусвету, што Зямля — плоская. «Калі святло знікае, калі словы ператвараюцца ў нішто, знікаюць і тапонімы, і еднасць. Застаюцца толькі холад, змрок і неабходнасць змагацца за жыццё». Усё, што раней мож-на было проста «загугліць», цяпер з'яўляецца таямніцай за сямю пячаткамі. Галоўная валюта — «цынкі» — так пачалі называць звычайныя пальчыкавыя батарэйкі. На іх можна набыць ежу, дах над галавой, забяспечыць сябе ўсім самым неабходным. І менавіта ў такіх умовах чалавецтва парадаксальным чынам пачынае вяртацца да чытання — разам з фізічным голадам у іх прачынаец-ца голад духоўны. Таму такімі запатрабаванымі стано-вяцца тыя, хто валодае крыніцай духоўнасці — кнігамі.

Усё гэта мы даведваемся з расповеду галоўнага героя — Кнігара. У анатацыі гаворыцца, што нехта па імені Са-ціш Сівачарыяр набыў невядомы рукапіс у бенгальска-га крамніка і пераклаў на англійскую мову, з якой ужо пісьменнік, то-бок Віктар Марціновіч, перастварыў яго па-беларуску. Такім чынам, тэкст перакладзены двойчы, з першакрыніцы, напісанай «незразумелымі кірылічны-мі пісьмёнамі», і гэта агулам недвухсэнсоўна намякае на яго апакрыфічнасць. Ведаючы па папярэдніх творах («Параноя», «Сфагнум», «Сцюдзёны вырай», «Возе-ра радасці») пра адметны талент аўтара па-заліхвацку закруціць сюжэт, чытач мае поўнае права спадзявацца на цікавыя і інтрыгоўныя перыпеты ў лёсе галоўнага героя. Трэба сказаць, што і цяпер Марціновіч не рас-чароўвае. Мабыць, у гэтым і хаваецца сакрэт яго нез-вычайнай папулярнасці — супольнасць прыхільнікаў пісьменніка толькі ўзрастае з кожнай новай кнігай, бо

шторы атрымлівае новую порцыю допіngu ў выглядзе інтэлектуальна-захапляльнага чытва.

Менавіта інтэлектуальнасць, гіпертэкстуальнасць — адна з адметных рыс творчасці аўтара. Раман наскрозь, нібыта кальцавая развязка дарожнымі лініямі, пра-цяты відавочнымі і прыхаванымі цытатамі, адсылка-мі на літаратурныя, культурныя, гістарычныя з'явы. Сам галоўны герой — Кнігар — гэта відавочны намёк на апавяданне Уладзіміра Караткевіча «Кніганошы», з творчасцю якога нашага аўтара «Ночы» яднае агуль-ная настраёнасць тэксту. Сустракаюцца шматлікія «велікодныя яйкі» на творы «Чазенія», «Дзікае паляван-ня Карала Стаха», «Ладдзя распачы»... Тэма падарожжа, пошукаў каханай адначасова нагадвае нам і гамераў-скую «Адысею», і звышпаэтычную гісторыю Арфея. Адметна, што гульня аўтара з чытачом у выглядзе рэбу-саў і шарад, якімі насычаны тэкст, усё-ткі не падмяняе сабой фэбулу і не пераўтварае аповед у прэтэнцыёзную постмадэрнісцкую кампіляцыю. Хутчэй успрымаецца як аўтарскі рэверанс у бок чытацкай аўдыторыі, якую пісьменнік высокая цэніць і паважае.

Але, на жаль, якраз гэтае імкненне аўтара «падмір-нуць» беларускай літаратуры згуляла з ім у творы дрэн-ны жарт. З першых старонак шмат дзе кідаецца ў вочы штучнасць, калькаванасць мовы, а таксама агульная стылёвая неахайнасць. Такое ўражанне, што чалавеку, выхаванаму на рускамоўнай традыцыі, загадалі: сядай і пішы па-беларуску, што ён старанна і зрабіў, а вынік атрымаўся... ну не вельмі. Нават калі прыняць умоў-насць, што вуглаватыя, месцамі недарэчныя лексіч-ныя канструкцыі — гэта свядомы аўтарскі ход, бо сам твор апырэры — прадукт перакладу, прычым здзейс-нены ў будучыні, калі мова і сапраўды магла змяніц-ца да непазнавальнасці, — усё роўна гэта не выглядае дастатковым апраўданнем. Засмучае тое, што менавіта беларускасць, якая заклікана быць асноўным рухавіком і лейтматывам расповеду, у рэшце рэшт і адштурхоўвае патрабавальнага чытача ад рамана, несумненна вартага глыбокага аналізу і асэнсавання.

Перафразуючы вядомае лацінскае выказванне, варта выснаваць наступнае: «што можна дараваць быку, тое нельга дараваць Юпітэру». Бо стыль, мова твора — яго вопратка, па якой, як вядома і сустракаюць. Вядома, у нейкай ступені гэта нівелюецца ідэяй, сюжэтам і вобра-замі, бо Марціновіч у першую чаргу — высакласны апавядальнік. Але існуе небяспека, што чытачы-не-афіты, адкрываючы для сябе айчынную літаратуру, будуць уведзены ў зман, прыняўшы мову тэкстаў Мар-ціновіча за ўзорную.

Пасля прачытання кнігі мусіш прызнаць: гэта твор пра нас з вамі, пра тую ноч, якая жыве ў кожным, пра ўнутраных пачвар, якія да пары, да часу сталіся, каб у зручны момант паўстаць з небыцця і нарабіць кепстваў. Таму чытайма: удумліва, засяроджана і сур'ёзна, не забываючыся ўсё ж на тое, што, па вялікім рахунку, уся літаратура — гэта містыфікацыя і амаль што жарт... Бо хто ведае, які ён насамрэч — духоўны постапакаліпсіс?

Янка ЛАЙКОЎ

ЯК НА СПОВЕДЗІ Ў ХРАМЕ...

Даўно адгрымела рэха Другой сусветнай вайны, але пра яе здымаюць фільмы, пішуць кнігі, на ваенную тэму ладзяць дакументальныя выстаўкі. Каб страшныя падзеі ніколі больш не паўтараліся...

Кніга Віктара Арцём'ева «Вайна ў кожнага была свая» (Магілёўская абласная бі-бліятэка імя У.І. Леніна, 2018) не зусім звычайная. У ёй аўтар падводзіць своеасаблівы вынік аднаго з этапаў сваёй творчасці. Пад адной вокладкай ён сабраў больш як тры дзясяткі нарысаў, аповедаў, эсэ. Усе яны аб'яднаныя тэмай Вялікай Айчыннай вай-ны (1941—1945): «Радзішанскі летапіс вайны», «Выгнаннікі», «Вайна на свае вочы», «Героічэскі Могілёв. Лето 1941 года», «Франтавыя дарогі палкоўніка Асмалоўскага» і іншыя. У іх асабістыя ўражанні пісьменніка пераплітаюцца з успамінамі непасрэд-ных удзельнікаў баёў на Магілёўшчыне і ў іншых рэгіёнах былога Савецкага Саюза і замежжа.

Аўтар добра валодае беларускай мовай. Унутраны свет яго герояў і жорсткія аб-ставіны вайны, перададзеныя па-беларуску, выглядаюць асабліва цікава і каларыт-на. У многіх разважаннях адчуваецца глыбокае псіхалагічнае асэнсаванне крывавай бойні на фронце і абставінаў жыцця мірных жыхароў, якія воляй лёсу апынуліся на акупаванай тэрыторыі.

Надуманыя гісторыі ў кнізе няма. Толькі добрая дакументалістыка, асабістыя ўспаміны аўтара і ўдзельнікаў вайны. Многіх Віктар Арцём'еў добра ведаў, некаторых

адшукаў сам, падрабязна запісаў іх расповеды і праз сваё падлеткавае (14 гадоў!) разуменне пака-заў ваенныя падзеі так, як было на самай справе для яго і мільёнаў такіх, як ён, у тыя цяжкія і тра-гічныя часіны.

Падкупляючы шчырасць (як на споведзі ў хра-ме) і ўсведамленне аўтара: героі — не генералы і маршалы, а шараговыя «радавыя вайны», якія, прайшоўшы праз цяжасці і пакуты, «не скары-ліся ворагу, ацалелі і яшчэ больш трывала ўмаца-валіся духоўна. Лёс кожнага з іх унікальны, ён не падобны на лёс іншых герояў, бо вайна ў кожна-га была свая».

Упэўнена, выданне знойдзе сваю аўдыторыю як сярод сталага чытача, так і сярод моладзі. Нават непадрыхтаваны чытач праз папулярна-мастац-кую мову і тонкае веданне аўтарам нязначных, на першы погляд, акалічнасцяў дасць магчымасць напоўніцу ўбачыць тую вайну.

Мікалай БАРЫСЕНКА

ВОБЛАКА СЯРОД НЯБЁС І ВЕЧНАСЦЬ

Юлія Алейчанка, пераклады якой у кнізе «Пад чароўным шкельцам», адзначанай Нацыянальнай літаратурнай прэміяй 2018 года ў намінацыі «Дэбют», прагучалі гэтаксам хораша, як і арыгінальныя творы, працягвае ўпэўнена працаваць у гэтай галіне мастакоўскай дзейнасці. Пацвярджэнне таму тое, што яна з'яўляецца ўкладальнікам асобных кніг серыі «Светлыя знакі. Паэты Кітая». Паасобныя творы іншаземных паэтаў пераставяла сама. Дый публікацыі ў часопісах таксама сведчаць на карысць таму: пераклады яе на годным узроўні.

Выйшла і аўтарская перакладная кніга Ю. Алейчанкі «Вецер у валасах». Яна, як і зборнік «Пад чароўным шкельцам», пабачыла свет дзякуючы Выдавецкаму дому «Звязда» (2018). Тым самым адноўлена добрая традыцыя. Раней, як вядома, падобнае практыкавалася даволі часта. Свае кнігі перакладаў мелі Рыгор Барадулін, Юрка Гаўрук, Аляксей Зарыцкі і іншыя, хто добра вядомы і як перакладчык.

Дзякуючы маладой таленавітай паэтэсе-перакладчыцы па-беларуску «загаварылі» 11 аўтараў, якія жывуць у Азербайджане, Казахстане, Літве, Расіі, Таджыкістане, ва Украіне. І, канешне ж, Кітаі. Іх вылучыў наўмысна. Вытрыманы алфавітны прынцып падачы той ці іншай краіны. Паводле яго кітайцы «ідуць» трэцімі. Але гаворку хочацца пачаць менавіта з іх твораў.

Уважліва чытаючы зборнік «Пад чароўным шкельцам», можна было пераканацца, што Ю. Алейчанка найбольш уважлівая, чуйная менавіта да кітайскай паэзіі. Глыбока адчувае яе адметнасць, непадобнасць, арыгінальнасць. Гэта сведчанне і вялікай начытанасці паэтэсы, з чаго ідуць і вытокі эрудзіраванасці. Істотна і тое, што, пішучы ўласныя творы, яна дасканалы валодае і рознымі формамі верша. Імі ж надта багатая паэзія гэтага аднаго з самых старажытных народаў на зямлі.

Будучы паэтам па прызначэнні, для перакладу абірае тое, што асабліва адпавядае складу яе душы. Звязана гэта і з зацікаўленасцю лепш спазнаць, чым жыве лірычны герой таго ці іншага паэта, а праз яго быццам збоку зірнуць і на самую сябе. Ubачыць сябе як бы ў нейкай іпастасі. Паэзія заўсёды адкрывае падобную мажлівасць, калі яна — не простае рыфмаванне, хай сабе і дасканалы. У белым жа вершы, верлібры, — не адна метафарычная насычанасць, ускладненасць вобразнага мыслення — прысутнічае і нешта большае, што і словамі не заўсё-

ды выкажаш, але адчуеш, пранікаючы ў выяўленчую структуру верша. Таму гэтым разам і ўзяла для пераставарэння па-беларуску зусім непадобных паміж сабой паэтаў. Да ўсяго з розных эпох.

Зямны шлях Мэн Хаажаня ўмяшчаецца ў 689—740 гадах. Разам з яго сябрам Ван Вэем яны з'яўляюцца найбольш вядомымі паэтамі-пейзажыстамі дынастыі Тан. Большую частку свайго жыцця правёў пустэльнікам. Але гэтай адасобленасці ад свету і людзей у яго творах не адчуваецца. Хоць, правільнай сказаць, яна ёсць, але асаблівая. Лірычны герой існуе нібыта і сам па сабе, ды нішто з таго, што адбываецца, яму не чужое. Як у адным з лепшых вершаў Мэн Хаажаня «Падворак у Цаньяні»:

*На вандроўніка морак спускаецца ціхі,
Чую словы ядвобных песні чароўнай.
Рвуць мне сэрца такія жалобныя зыкі,
Што захочацца ў хвілю вярнуцца дадому!*

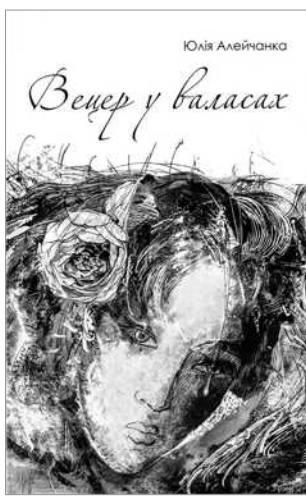
*...Эх, прывольныя надта землі Луяна,
А магільны ўзгорак вузенькі-маленькі.
Я вярнуся. І буду маліцца старанна,
Покуль бачаць святло мае бедныя зрэнкі.*

А вось Сюй Чжымо жыў куды бліжэй да нашых дзён. Нарадзіўся ў 1897 годзе, памёр у 1931-м. Вучыўся ў Злучаных Штатах Амерыкі і Англіі. У Кітаі ўваходзіў у паэтычную суполку «Маладзік». У чымсьці яна сутучная нашаму «Маладнюку». Хоць, як на маю думку, гэта для прэзідэнта абавязкова шмат значыць багатая жыццёвая біяграфія — для паэта куды важнейшая біяграфія ўнутраная. Падмацаваная вялікім талентам, яна здатная шмат што сказаць. У гэтым упэўніваешся, чытаючы вершы Сюя Чжымо. Асабліва «Раптам»:

*Я воблака сярод нябёс,
Што ў тваёй хвалі адаб'ецца,
Што свежай кропляй праліецца,
І не шукай спакойны лёс:
І цень, і след — не варты слёз.*

*Мы ноччу стрэліся на моры
І маем шлях свой, ты і я.
Прыемна, калі бляск запомніш,
Ды лепей забыцца ў промнях дня...*

Відавочна касмічная напоўненасць радка. Толькі з-за гэтага лірычны герой

не губляецца ў высях Сусвету. Космас хоць і вабіць яго да сябе, але, нягледзячы на вялікую прыцягальную сілу, гэта ніколі не перашкаджае быць поруч з Той, без якой на зямлі няўтульна. Ю. Алейчанка, тонка адчуўшы своеасаблівае светабачанне Сюй Чжымо, прыўнесла ў яе і тое, што ідзе ўжо ад светаўспрымання чалавека, які ад Кітая далёка, але, дзякуючы вершу, побач. Тым самым кітаец Сюй Чжымо стаў адначасова і беларусам. Зразумела, дзякуючы

высокаму паэтычнаму майстэрству перакладчыка. Такое ўменне для таго, хто пераставярае паэзію, вельмі важнае. Безяго нават вершы, значныя ў арыгінале, страчваюць адметнасць. Становяцца нейкімі безаблічымі. Ю. Алейчанцы такая небяспека не пагражае.

Яна строга і паграбавальная ў адборы як саміх паэтаў, так і твораў. Чытаючы кнігу, неаднойчы ўпэўніваешся, што пры падрыхтоўцы вытрыманы адзін і той жа прынцып. Па-рознаму можна называць яго, але сутнасць адная і тая ж. Перакладзена, увайшло ў яе толькі тое, што найбольш падабаецца, нечым уразіла. Як, у не меншай ступені, прыцягнула ўвагу і біяграфія пэўнага паэта. Зыходзячы з гэтага, Ю. Алейчанка і прымае захады для таго, каб кола чытачоў пашырылася.

Гэтак паставілася яна і да творчасці азербайджанскага паэта Мікаіла Мушфіга. Зведаў тое, чаго ліхі час не мінуў і ў жыцці многіх беларускіх паэтаў. Таксама стаў ахвярай сталінізму. Быў расстраляны 12 мая 1939 года, пражыўшы ўсяго трыццаць адзін год. Вершы ж пісаў з 18 гадоў. Выдаў дзесяць кніг паэзіі. Менавіта паэзіі, а не проста рыфмаваных радкоў, што могуць быць менш ці больш дасканалымі, але, на жаль, не заўсёды знаходзяць належны водгук у душы. Паэзія ж, як вядома, — гэта тое, што звычайнымі словамі і не выкажаш. Яе трэба чытаць і чытаць. Удыхаючы водар слоў, захапляцца жывапісам. Адчуваючы, як усё гэта напаўняе тваю істоту святлом першароднасці. Як дзякуючы вершу «Зоркі»:

*Гляджу з зямлі у далеч туманоў,
А вы ў адказ глядзіце жарсна, палка.
І слёзы на вачах маіх ізноў —
Не разгадаць складаную загадку...*

*Што між каханай паўстае і мной.
Адно з адным яшчэ мы не знаёмы.
Ды сэрцы блізка. Ад міласці стома.*

*Ды сэрцы блізка! То не ёсць гульнэй.
І хай адлегласць гэта застаецца —
Тваім святлом я буду вечно грэцца!*

Было б добра, калі б Ю. Алейчанка пераклала яшчэ колькі вершаў Мікаіла Мушфіга. Каб набрала на цэлы зборнік яго на беларускай мове. Ён не застаўся б незаграбаваны. Хто любіць паэзію, не можа не палюбіць і творчасць гэтага выдатнага азербайджанскага паэта. Як і творчасць тых, хто прадстаўлены ў кнізе «Вецер у валасах». Гэта, апроч ужо названых, Сяргей Комаў (Казахстан), Майроніс (Літва), Андрэй Каровін, Саліх Гуртуеў, Лула Куні (Расія), Нізом Касім (Таджыкістан), Леся Мудрак і Сяргей Савін (Украіна). Як зазначае ў прадмове «Што адаб'ецца ў хвалі...» Алесь Карлюкевіч, «розныя па характары пранікнення ў жыццё, шматоблічныя па ўсведамленні фарбаў рэчаіснасці, усе з паэтаў працываюцца, несумненна, праз погляд, праз светапогляд Юліі Алейчанкі. Гэтым і цікавая кніга маладой перакладчыцы «Вецер у валасах», якая ўсё ж разам з тым прадстаўляе і дастаткова шырока геаграфічна-паэтычны ландшафт. Ландшафт дружбы з усім Сусветам».

Гэтая кніжка, як і «Пад чароўным шкельцам», аформлена мастаком Камілем Камалам. Беларусь для якога стала другой Радзімай. Малюнк арыгінальны. Дапасуюцца да зместу твораў. Становяцца плоццю ад плоці іх. Спасцігаюць унутраную сутнасць таго, пра што пішуць паэты. У пэўнай ступені пра гэта і верш-прывітанне Ю. Алейчанкі яму, Камалу:

*Рыцаць ільвы ў мораку вякоў,
Ірдзе ранак над Каспійскім морам.
Купацца ў фарбах — доля дзівакоў,
Што свет ратуе ад вайны і гора.*

*У гульнях жарсных на краі зямлі
Не пагубляць бы крылаў першародных!
Няхай бы казкі дзіўныя плылі
І Беларусь заўжды лічыла родным.*

*Няхай бы вежы Вавілонскай гмах
Не раз'яднаў, а зноў злучыў у згодзе.
А мастака чароўны пэндзля ўзмах
Вядзе у вечнасць ў зыркім карагодзе...*

Вечнасць і ў паяднанасці народаў, у збліжэнні іх літаратур, культур. Паэзіі — не ў апошнюю чаргу. Апошнім часам гэты, такі жаданы, працэс адбываецца і дзякуючы Юліі Алейчанцы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Проза, якую пісаў паэт

Проза, якую напісалі паэты, для мяне заўсёды была асабліва. Не стала выключэннем і чарговая кніга Міколы Адама «Гульня ўяўлення» (Кіеў, Кіеўскае выдавецтва Стрэльбінскага, 2017), куды ўвайшлі апавяданні розных гадоў, некаторыя з якіх упершыню надрукаваныя яшчэ ў часопісе «Першацвіт».

І справа тут не толькі ва ўласных вершаваных радках Адама-паэта, якія ўдала ўпліваюцца ў прозу, прамаўляючыся вуснамі герояў апавяданняў. Апісанні наваколя, знешнасці і псіхалагічнага стану герояў вызначаюцца асаблівай маляўнічасцю, свежасцю нязбітых вобразаў, паэтычнасцю.

«Малады снежань толькі-толькі паспеў апрануць белае паліто і адпусціць бародку, белую з карычневымі плямамі».

Або «Вечар у снежным катуху паступова пераходзіў у ноч. Але ноч не мянялася вопраткай з вечарам», — так пачынаецца трыпціч «Без святла». Ці не з'яўляюцца такія радкі паэзіяй у прозе?

Ды і сэнс згаданага твора нечым нагадаў Алесь Разанава: ёсць у яго такія пункціры, дзе паэт разважае, што адна і тая ж з'ява (тут — адключэнне святла) для адных можа быць трагедыяй, для іншых — ратункам.

За прэзідэнтай творчасцю Міколы Адама сачу даўно. Дзесяцігоддзя паўтара — дакладна.

Што новага адкрыла для сябе? Зварот да драматычных падзей пачатку дваццатага стагоддзя (апавяданне «Ішоў дождж»). Але нават і тут аўтар не здраджвае свайму стылю. Ён не апрачае жанчын у целагрэйкі з хусткамі і не ставіць іх ля печы.

Вікторыя ў «Рускай рулетцы» стыльная і жаданая ў сваіх строях. Ды і зеленавокая Аксана з апавядання «Ішоў дождж» па-жаночку прывабная, калі перад трагічнай кульмінацыяй выскоквае на ганак у адной гімнасцёрцы.

Жанчыны ў прозе Міколы Адама прыгожыя, здольныя на эксперыменты. Мужчыны — рашучыя, брутальныя. Пачуцці — палкія, хэпі-эндзі — рэдкія.

Хто яны, героі апавяданняў? Часцей мужчына і жанчына. Мужчына — часам пісьменнік, часам не зусім паспяховы. І, як значная частка гэтай «браціі», можа заліваць уласную неспяховасць гарэлкай або зайздросціць больш паспяховым калегам, якім шанцуе ў літаратуры і асабістым жыцці («Добры чалавек Мазахаў», «Макулатура»).

Жанчына... Пра апісанне знешнасці гераінь варта сказаць асобна. Я проста недаравальна блытала аўтара з лірычным героем (хаця амаль упэўнена, што доля аўтабіяграфічнасці ў апавяданнях ёсць). І была ўпэўненасць, што аўтар кахаў усіх сваіх гераінь.

А сапраўды, як не кахаць? Танклявую, няхай сабе і фантастычную Ніко з дзёмухаўцовымі валасамі; зеленавокую цнатлівую дзяўчынку-выдатніцу Сашу са «Спёкі», стыльную і дзелавую, але насамрэч такую пяшчотную Вераніку з «Рыцара», анёлападобную з нялёгкім лёсам Аляксандру — студэнтку «кулька».

І яшчэ да гэтай блятаніны. Усё ж чытаючы фразы кшталту «Каму дыпер чытаць тоўстыя кнігі?» або «П'яны тарыф дзейнічае баспамылкова, асабліва па тых,

каго мы любім», я пагаджалася з аўтарам, а не з лірычным героем.

Яшчэ героі? На фоне эпізадычных сяброў-сябровак і стрыжаных «браткоў» вылучыла б адзіноту і цішыню.

Не зусім звыклы і зварот да фантастычных матываў. Хоць на іх ёсць намёк у назве кнігі. Фантастыкай ніколі не захаплялася. Напэўна, таму пачвара з кулямётам у кукурузе не кранула. А вось момант, дзе на каруселі павольна круцяцца партрэты забітых паэтаў, вельмі зачапіў.

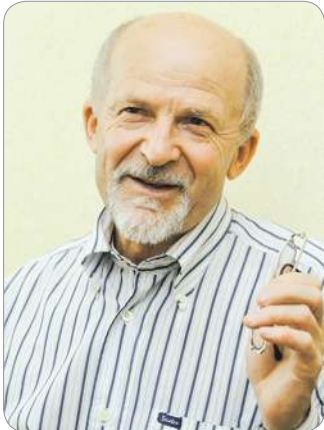
У творах Міколы Адама шмат кахання, гарэлкі, сексу, смерці, цыгарэт. Усё, як у жыцці. І што б ні казалі нам пра высокую маральнасць, такія творы будуць чытацца. Не пабаюся абагульнення, але тэмы гэтыя запатрабаваныя.

Але ў некаторых апавяданнях мне проста не хапіла працягу. Многія з апавяданняў, прадстаўленых у кнізе, маглі б стаць аповесцямі. Узіць хаця б «Сашу».

Засмуцілі карэктарскія хібы і граматычныя недакладнасці. Усё ж Мікола Адам — пісьменнік сур'ёзны. Такой жа сур'ёзнасці хацелася б ад карэктараў і рэдактараў.

Аксана ЯРАШОНАК-КАМІНСКАЯ

Журба

Быў чысты дзень, як вымытае шкло.
І купал неба быў бясконца сіні.
З бяроз цяпло апошняе цякло.
Вуголле абсыпалася з асіны.

Ляцела лісце, як з маіх гадоў
Вятрамі абламаных галіны.
Яно не толькі апякала дол,
Але й журбой душу маю паліла.

І ўбачыў раптам я, як журавы,
Хістаючыся, быццам бы на хвалях,
Па неабсяжным моры сінявы
У свой далёкі вырай веславалі.

Пачуў іх крык — працяглы гук трубы,
І выцягнуў верх напружна шыю.
О, колькі несучешлівай журбы
Было ў ахрыплых трубах тых

птушыных!

Чым іх усцешыш, што дасі ўзамен
Замест вось гэтай восеньскай раўніны?..
І я сваю журботу зразумеў
На фоне развітальнай жураўлінай.

Сны

Вецер з Поўдня, з Усходу ці з Поўначы,
Ці вясна на дварэ ці зіма,
Мы жывём на зямлі гэтай, помнячы
Тых, каго ўжо на свеце няма.

Тых, хто нас нарадзіў, хто нас вырасіць,
Тых, хто ставіў нас на крыло.
Божа мой, колькі мудрасці, шчырасці
І няшчоты ў іх сэрцах было!

Колькі святасці ў родных іх вобліках!
Вобраз іх у душы не пагас.
Мне здаецца, яны не на могілках,
А ў нябёсах крыляюць якраз.

Над вясковаю ціхай Айчынаю
Пралятаюць штоночы яны,
І прыходзяць яны аблачынамі
Часта ў нашы трывожныя сны.

Прахапляеся раптам апоўначы:
Дзе вы? Што вы? Адкуль вы?..
Няма...
Вецер ломіцца ў шыбіны, стогнучы.
Баль спраўляе сівая зіма.

Зорка

Вецер асіну з вяршыні аскуб.
Каня на возеры енчыць.
Холадна ўжо начаваць на пяску.
Трэба раскласці агенчык.

Пэўна, да поўначы я не засну
Ад чарацянага шуму.
Думаць спрадвечную буду адну,
Самую сумную думу.

Думу журботную: дзе і калі?
Рай ашчаджон мне ці пекла?
Вольхі ўсе хмары ў азерца змялі.
Зоркі на росы пасекла.

З раніцы шэрань рассыпаў мароз.
Грэў я азяблае цела.
Зорка маланкава ўпала з нябёс
І ў кацялку закіпела.

Вёска

Мутнее даль. Звужаецца святло.
І цішыня ў абдымках неба стыне.
І ўсё часцей сарокі на сяло
Ляцяць двары абследаваць пустыя.

А дзеці тых, хто жыў тут і памёр,
Забілі вокны і ўкацілі ў горад:
Зманіў шахцёрскай зоркай іх капёр,
Сваёю вышынёй пыхліва-горды.

Цячэ канвеер, доўгі, што сувой.
Мігаюць светлякі электрастанцый.
А вёска зарастае крапівой,
А вёска дажывае век астатні.

І ўздых яе, і сум вачэй шкляны
Напоўнены святым і шчырым сэнсам.
Ці ж не яе мы збеглыя сыны?
Ці ж не яна насіла нас пад сэрцам?

Ці ж не яна штотыдзень акурат
Да нас у снах прыходзіць сярод ночы?..

*Усе мы з хат, усе мы, хлопцы з хат,
Як Янка Сіпакоў сказаў аднойчы.

Памідоры

Такі дзянёк надораны! —
Пагодлівы, харошы,
Каб чырвань памідорную
Ашчадна скласці ў кошык.

Лісцё звісае пасмамі
На душыня разоры.
А ў небе сонца яснае
Стаіць, як у дазоры.

З лісця цікаўна зыркаюць,
Усмешкі сонцу дораць
Напаленыя, зыркя,
Буйныя памідоры.

Такая ў вёсцы злагада!
Гарод ажно ільсніцца.
Вось ягада дык ягада! —
Была б такой чарніца.

Града ўся ў глянцы матавым.
Па ёй з прыгледам ходзіць
Завалены таматамі
Гарачы жніўны поўдзень.

Прыгожыя, вялікія,
Зрывае два таматы,
Унучку гучна клікае,
Каб соль прынесла з хаты.

І злізаным сцізорыкам
Іх рэжа асіярожна.
І зернеткі, як зорачкі,
Чапляюцца на ножык.

*«Усе мы з хат» — назва кнігі Янкі Сіпакова.

У сонечнай скарбонцы

Цёмны двор у глухім шапатлівым
лісці.
Тут карэнне не дасць роўным
крокам ісці
Ды, працёкшы ў прагал паміж двух
камянёў,
Знікне белая котка, а з ёй — кацянё.

Дзе квяцісты шматок утварае
мурог,
Дзелавіта куляецца жук-насарог,
І спакойна з прыступкі ў зарослым
двары
Рэдкі бражнік звісае, як з дрэўнай
кары.

А ў час мёрзлых галін, час сівых
туманоў
Тоўстай шэрай вавёрцы дасць дуб
жалудоў.
Тая, з'еўшы, хвастом ахінецца
рудым...
Казка? Так. Казка — сям. Але праўда
пры тым.

Ціха стаў зялёны надвячорак
(Ці адно здаецца, што зялёны?).

Так, як і калісьці: ізноў да рання
Горадам прамоклым блукалі недзе,
І радкі, спароджаныя блуканнем,
Як раней, запісваліся ў пад'ездзе.

Аб нечым дождж гаворыць
з парасонам;
І два сабакі — лабрадор

з баксёрам —
Здароўкаюцца радасна, ні трохі
Дажджу не заўважаючы; патоки
Імкнуцца заспакоена да лужын;
І кроплі іх цалуюць; і паўкружжы
Расходзяцца, сплываюцца,

знікаюць...
А боты паступова прамакаюць.

Здароў, маўклівы паэтычны двор, —
З шамрэннем пад нагамі
жаўталісія;
З вавёркамі, што прыбягаюць
з парку;
З сініцамі, чый голас большы
цела, —
Бо іх хоць не відаць, але чуваць.

Вясна пераробіцца ў восень
Наўпрост, цераз лета.
Ды ў буйстве маёвым
Не хочам мы згадаць пра гэта.

І дождж сівы, і ціхі кот сівы,
І свежы пах абрэзанай травы.
І гледзіць кот, як у далечыні
Сівое неба туліцца к зямлі.

І

Ці бывае сонечнае срэбра?
Так, бывае — калі сярод неба
Паўстаюць у залацістай сіні
Шэранню пакрытыя галіны,
І на далягляд з нябёс высокіх
Белыя спусціліся аблогі.

II

У сонечнай скарбонцы
Дом стаіць на дне.
Прагна смочуць сонца
Кветкі на акне.

І ў іх ценю ценькім
Тоўсты, як клубок,
Юны кот дурненькі
Сочыць галубоў.

Стаіць ён нябачны...

Да дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча

Няма ў Беларусі паэта ніводнага,
Які не згадаў бы пра родны свой край —
Калыску душы сваёй, дзіўную, родную,
Дзе ў майскія ночы — салоўкавы грай.
І дзе б, на якіх скрыжаваннях жыццёвых
Ні крочыў ты, стомлены, шляхам пакут,
Цябе сустракалі сузор'і вясновыя,
Прыветна вітаў запаветны твой кут.
Бо роднае — гэта нябёсы і птушкі,
Бо роднае — хата, гняздоўе буслоў,
Азёраў блакіт, рэк срабрыстыя стужкі
І дотык ласкавы матуліных слоў.
«Каралі рабінаў» на вуліцы любай,
І «чмелікаў тлумных гул», «статак кароў»,
«Дзяўчаты Купальскаю ноччу» ля дуба,
«Матуля ля брамы» «чакае ізноў».
«Пыл цёплы і мяккі, сады залатыя».
І «вуды рыбацкія», тут, «на плячы»...
І згадкі, як кадры кіно, ды — нямыя.
Ад іх не пазбавіцца і не ўцячы...
«Імжа безнадзейная, гусі паважныя»...
І ў кожным радку — «свет таго маяка»...
І словы і думкі — сардэчныя, важныя.
Чытаў бы і слухаў, нібы сваяка.
Калісьці пісаў Караткевіч пра вуліцу,
«Дняпро і калыску, сум чорных часоў».
Вось маці наыве: чакае, хвалюецца,
Калі «завітае сын з пыльных шляхоў...».
...«Нябачны нікому» пад зорамі ціхімі,
Стаіць ён «у срэбры гасцінца нябёс».
І чуе, як Орша трапечацца, дыхае,
Будуючы светлы, «крылаты свой лёс»!

Калі на электронку вывальваецца дваццатая за дзень камерцыйная прапанова, дзясяты раз з камерцыйнай прапановай звоніць тэлефон альбо ў офіс наўпрост заходзіць другая дзяўчына, якая прапануе купіць патэльні па суперцане «ну нават трошку танней» (цытата), —

ты пачынаеш злаватца.

Не-не, не таму, што ты ну такі дужа-дужа злосны, неверагодна злосны. І нават не таму, што ты завалены пад завязку працай. І нават не таму, што ты, як маркеталаг, уяўляеш сабе адносна парадак рознічных «суперцэнаў» ці «нават трошку танней» на кітайскія патэльні. І нават не таму, што ў цябе дома абедзве патэльні прыгарваецца, а ў гаманцы няма свабодных грошай на новую.

Не таму.

Ты злуеш.

Таму, што не стае любові. Ты не ўмееш любіць. Па-хрысціянску. «Па-людску».

Абед.

Захоўваеш файлы, згортваеш вокны праграм перад тым, як падняцца. Збіраешся заблакаваць манітор, але ў апошнія імгненне outlook задае пытанне ў мадальным акне: «Ці выгрузіць ліст з тэчкі “непадажаная пошта” ва ўваходныя?»

Я ніколі раней не задумваўся пра цішыню. Не, не пра тую цішыню, якую любяць старыя людзі, стомленыя свецкай мітуснёй, альбо якой патрабуюць бацькі, раздражнёныя дзіцячым свавольствам. І не пра тую, што необходимая для засяроджанай працы. Я кажу пра цішыню — вечную і непахісную, здольную паглынуць душу і дараваць ёй асалоду, альбо наадварот: занурыць у нясцерпную тугу. Я наязменная звонку і ўнутры нас у любы момант жыцця. Нават у самы яркі і святочны дзень яна толькі прыглушаецца дзённым шумам, але ўладарыць ноччу, калі змярканне спаўзае з гор і расцякаецца неабсяжнай чарнільнай плямай па нізіне, агортваючы кроны дрэў і дахі дамоў.

Я ведаў пра тое, што часам цішыню варта слухаць. Але пра тое, што яе трэба паважаць, я даведаўся аднойчы... Адбылося гэта так.

Быў сезон кавуноў і персікаў, сезон світанкаў, што залаціліся шаўковай травой, пякучых поўдняў і аксамітных прыхалодных вечароў. Тады мы з сябрамі, такімі ж няўрымслівымі і неўтаймоўнымі падлеткамі, як я сам, любілі збірацца кампаніямі, набраўшы з сабой сакавітай садавіны. Мы знаходзілі зацішныя месцы і праводзілі там час з музыкай, смешнымі гісторыямі, жартавалі і спрачаліся да знямогі. Дэманструючы смеласць, мы згаджаліся на розныя бязглуздыя ўчынкі.

МЕНЕДЖАР ПА ЎЦЮХВАННІ

Офісны абразок

«А, гэта, пэўна, ад таго, ну як яго... Які ўжо год працуе над стварэннем ўласнага сайта», — мяркуеш. Выгружаеш. Так і ёсць. Ад яго. Забываеш пра абед не таму, што ты такі добры. І зусім не таму, што табе ўсё гэта настолькі цікава. Проста пачынаеш трошку любіць. Па-хрысціянску.

У подпісе ліста бачыш: «З павагай, дырэктар ЧПТУПП...», пачатак ліста, укладзеныя файлы не чытаеш. Ну і канторка, у якой сам дырэктар (быць можа, ён нават «генеральны» па штатным раскладзе) займаецца продажами сваіх тавараў ці паслуг. Вельмі шкада такога дырэктара. Па-хрысціянску. Разумееш, што такіх прадаўнікоў, на жаль, тысячы і тысячы. А манапалістаў адзінкі. Але разам з тым разумееш, што рынак ёсць рынак, а бакуніны з крапоткінымі і іншымі — гэта вельмі добрая ўтопія. ПРОСТА НЯЗДЗЕЙСНАЯ ЎТОПИЯ. Анархія? Не, ніколі. Пачынаеш «па-людску» любіць.

Ідзеш на абед.

Пасля абеду сціпла ўваходзіць дзяўчына з патэльнямі. Гутарка:

— Вот, я прошла с 25-го этажа до 19-го и у меня осталась только одна сковородка. Последняя. По самой бросовой суперцене. Или еще немножко дешевле. Хотите?

Супастаўляеш усё, што яна сказала. Яна працягвае:

— С 25-го до 19-го этажа я продала пять таких сковородок.

Пачынаеш лічыць каэфіцыент эфектыўнасці яе працы. Яна на мяне марнуе хвіліны тры памножыць на колькасць офісаў на паверсе памножыць на колькасць паверхаў ах вядома адняць палову дваццаць першага паверха на які не трапіць ёй ніяк памножыць на пяць патэльняў і памножыць на ў дужачках «самую бросовую цену» (цытата) адняць аб'ектыўную аптвовую цану адной патэльні дужачкі зачыніць і потым падзяліць васьмігадзінны працоўны дзень на суму выручкі ад ужо прададзеных пяці патэльняў за час роўны тром хвілінам то бок нуль цэлых нуль пяць сотых га-дзін памножыць на пралічаную колькасць офісаў. Атрымваеш яе заробак і разумееш, што ты не змож бы нават так. Уцюх-ваць. І калі б гэта было так — цэлых пяць патэльняў, яна б даўно ўжо набыла сабе лепшыя калготкі, што пяць патэльняў — гэта вельмі відавочна, вельмі-вельмі бачна, што...

— Вы о чем-то задумались? — пытаецца яна. — Может, Вам показать все функции этой сковородки?

Паўза.

— Простите за беспокойство, до свидания, — яна перакідае праз плячо вялікую чорную торбу з патэльнямі і ў гэты момант шлейка яе блузкі спаўзае. І ты бачыш чырвоны след ад лямкі гэтай торбы, які дыяганальна спаўзае на ключыцу з плечавага сустава. — Извините... (папраўляе шлейку).

У гэты момант ты думаеш:

1) што гатовы аддаць усё за гэтую патэльню,

2) што ў цябе няма грошай на яшчэ адну патэльню з неверагодным функцыяналам,

3) што дома дзве патэльні прыгарваюць,

4) што ў цябе на працы гарыць справаздача,

5) што сёння 25-га і трэба заплаціць за кватэру і што грошы ў цябе ёсць, вядома. Але трэба не забыцца,

6) таму што адключаць тэлефон,

7) хаця на якое ліха ён табе патрэбны: гарадскога тэлефона на працы хапае,

8) ты проста вельмі рады, што не прадаеш патэльні.

І ты зусім не злуеш.

Вось тады ў табе нараджаецца хрысціянская любоў.

Бярэш акуляры і сядзеш за комп. Кідаеш апошні пагляд на яе і заўважаеш першыя прыкметы варыкознага пашырэння вен на яе лытках у няпоўныя трыццаць гадоў.

Усведамляеш, што абед можна працягнуць хвіль на дзесць. Калі потым засяродзіцца толькі на працы, без патэльняў. Разгортваеш яе ўжо ў калідоры. Адной фразою, кінутаю ў спіну, адсякаеш усе яе надзеі:

— У мяне няма грошай на патэльню. АЛЕ...

На імгненне становішся ёю. І таксама ўцюхваеш. Толькі зусім бясплатна. Прапановуваеш ёй усё, што ў цябе ёсць, — каву з булачкай.

АПЛЯВУХА

Апавяданне

Выказваючы расчараванне, старэйшы прамовіў:

— Эх, такую магчымасць страчваем! Давайце заўтра сходзім разам!

— Э, не! — запярэчыў сябар, які застаўся са мной, — я не збіраюся адступаць. І нават калі мне давядзецца ісці на могілкі аднаму, я зраблю гэта!

— Ці не думаеш ты, што адзін такі смелы? — усклікнуў я. — Хадзем хутчэй, пакуль і нас дадому не паклікалі...

— Ну, добра, — прамовіў старэйшы з двух братоў, — потым раскажаце, як там усё пройдзе.

Могілкі знаходзілася не вельмі далёка, недзе за паўкіламетра ад нашай пляцоўкі. Мы ішлі знаёмай сцежкай, без ліхтароў. Толькі велізарная поўня была нашай спадарожніцай і адзінай крыніцай святла. Па меры набліжэння да каменнай агароджы мы адчувалі жудасць. Усё больш недарэчна гучала наша вясёлая музыка сярод бязмежнага спакою ночы. Каля аркі, што адкрывала ўваход на могілкі, мы з сябрам разам спыніліся і перагледваліся. Кожны падумаў: «А можа, варта вярнуцца?» І тут жа ўголос я прамовіў:

— Нізашто!

З сабой у нас быў пакунак, у якім засталася сёе-тое з ежы. Мы ўзялі па гронцы вінагараду, падсілкаваліся, ступілі ў арку і... нічога. Проста магільныя камяні вакол, проста шматгадовыя дрэвы, што сышліся над намі змрочнымі кронамі, скрозь шаты якіх мільгалі незлічоныя зоркі... І гром прайгравальніка, які рваў цішыню... Мы сабраліся зрабіць чарговы дзёрзкі крок: размясціцца дзе-небудзь ямчэй і даесці пачастункі. Азіраючыся,

шукалі што-небудзь, падобнае на лаўку. І раптам... Раптам я атрымаў удар.

Гэта была аплявуха. Важкая, цяжкая, нібы ўдарыла мяне магутная рука. Удар прыйшоўся па вуху і левай шчацэ, збіў мяне з ног. Прайгравальнік упаў на зямлю, адкаціўся некуды ў цемру і заглух. Некаторы час я чуў звон у вушах і скрозь яго — гук яшчэ аднаго ўдару і крык майго сябра. Мы ўскочылі на ногі так хутка, як толькі змаглі. Яшчэ не акрыяўшы ад шоку, пачалі азірацца: хто б мог нанесці нам гэтыя ўдары?

Навокал не было ні душы: ні гуку крокаў, ні шлоаху, ні шоргату. Толькі маўклівыя камяні і змрочныя дрэвы. Мы, разгубленыя, ды яшчэ рассыпаная па зямлі садавіна.

Не доўга думаючы, кінуліся наўцёкі. Я апамятаўся толькі тады, калі мы стаялі перад пад'ездам майго дома. На развітанне сябра паспрабаваў пажартаваць, але я чуў, як дрыжэў яго голас:

— Добры трапіўся прывід, душэўны...

Шчака мая гарэла. Але дома ў люстэрку я не знайшоў і следу ад удару на сваім твары.

Час прайшоў, прыглушыў успаміны. Засталася адно: я асцерагаюся быць у цемры. Бо тады шчака мая пачынае смелець, і трывога запаўняе сэрца.

Пра што хачу сказаць напрыканцы? Калі цішыня раптам ахоплівае вас, нават не думайце парушаць яе. Размаўляйце з ёй у думках, слухайце яе. Яна — гэта невядомы сусвет, які на імгненне дакранаўся да нас, тое, што мы называем вечнасцю.

Курс на мультызадачнасць:

Апошнім часам шмат гавораць пра трансфармацыю бібліятэк, абумоўленую часам. Прыходзяць новыя фарматы, методыкі. Кніжніцы сутыкаюцца з тым, што трэба трымаць ціск з боку сацыяльных сетак, інтэрнэту. На першы план выходзіць электронная камунікацыя. Некаторыя лічаць, што кніжніца там, дзе чытач. Ці гатовы кніжніцы да перамен? І якая роля бібліятэкара ў сучасным інфармацыйным грамадстве? Мы прапанавалі дапамагчы разабрацца ў гэтым прафесіяналам у сваёй сферы з розных рэгіёнаў Беларусі.

Анастасія РЫЖКО, загадчык аддзела перыядычных выданняў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага:

— Бібліятэкар — адна з самых старажытных прафесій, якой ужо больш за чатыры з паловай тысячы гадоў. З гэтай прафесіяй звязалі свае лёсы шматлікія выбітныя асобы, знакамітыя ва ўсім свеце. Першымі бібліятэкарамі былі пісцы выключна мужчынскага полу. Каб стаць прафесіяналам сваёй справы, неабходна было валодаць трыма і больш мовамі. На працягу некалькіх стагоддзяў абавязкі такіх спецыялістаў мяняліся ў залежнасці ад патрэб грамадства ў інфармацыі і яе апрацоўцы.

Сёння бібліятэкар — прафесіянал, які арганізоўвае, кіруе фондам і дае інфармацыйны матэрыял карыстальнікам. Роля бібліятэкара ў сучасным свеце вялікая, бо прафесіянал умее апрацоўваць і ўпарадкаваць інфармацыйныя патокі, якія паступаюць з розных крыніц. Бібліятэкар умее рабіць прадукт, накіраваны на спажыванне.

Грамадства развіваецца, паляпшаюцца тэхналогіі і ўскладняюцца запыты карыстальнікаў — бібліятэкар павінен адпавядаць сучасным тэндэнцыям.

Несумненна, спецыялісты бібліятэчнай справы ажыццяўляюць дыферэнцаванае і персаніфікаванае абслугоўванне чытачоў. Для гэтага неабходны высокія камунікацыйныя навыкі і эмацыянальная вытрымка.

Часцей за ўсё кніжніцы пакутуюць ад недахопу сродкаў, адпаведна, работнікі не задаволены ўмовамі працы. Так жа востра стаіць пытанне заробтнай платы.

Як бібліятэкі зрабіць сучаснымі?

Адна з іх галоўных функцый — сацыяльная, якая непасрэдна або апасродкавана ўплывае на грамадства. І галоўная задача кніжніцы — улічваць патрэбы карыстальнікаў. Немалаважнае і павышэнне кваліфікацыі персаналу, правядзенне сумесных круглых сталаў з замежнымі бібліятэкамі, запазычанне вопыту і ўкараненне тэхналагічнай базы.

У нашай дзяржаве ёсць усе ўмовы для ўдасканалення навыкаў, абмену вопытам, навучання і кар'ернага росту.

Цяпер актыўна праходзіць рэарганізацыя і скарачэнне бібліятэк — гэта можна назваць пераменамі, але не тымі, якія неабходныя кніжніцам. У любым выпадку, змены патрэбныя ў падрыхтоўцы кадраў, матэрыяльна-тэхнічнай базе, распаўсюджванні рэкламы і папулярызаванні фондаў, дыстанцыйным суправаджэнні адукацыйнага працэсу.

Татцяна АДАМЯН, дырэктар Віцебскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна:

— Сышлі ў мінулае часы, калі бібліятэкар займаўся выключна

ўлікам і выдачай друкаваных выданняў. Бібліятэчная прафесія пры ўяўнай даступнасці і прастаце застаецца адной з самых закрытых. Спытайце ў любога, чым займаецца бібліятэкар, і пачуеце ў адказ: «Выдае кнігі». Па сутнасці, ёсць рэцы, але гэта толькі вяршыня айсберга, якая бачная тым, хто не заглыбляецца. Між тым сёння гэта адна з самых складаных і шматгранных прафесій. Сучасны бібліятэкар павінен валодаць не толькі прафесійнымі ведамі, але і шырокім кругаглядам у самых розных галінах навукі, інфармацыі па шырокім спектры пытанняў, ведаць і выкарыстоўваць новыя інфармацыйныя тэхналогіі, навыкі і веды па пошуку інфармацыі ў сетцы. Што ўжо казаць пра лепшыя чалавечыя якасці і веданне псіхалогіі! Спецыялістам нашай прафесіі ўласцівыя чуласць, спагадлівасць, ветлівасць, уважлівасць. А яшчэ — камунікабельнасць, крэатыўнасць, камп'ютарная дасведчанасць, педагогічны талент, добрыя арганізатарскія здольнасці — вось толькі некаторыя якасці бібліятэчнага спецыяліста, які ідзе ў нагу з часам.

У прафесійным плане бібліятэкарам сёння не хапае ўмення працаваць у рэжыме мультызадачнасці, актыўнасці ў інтэрнэт-прасторы і сацыяльных сетках. Менавіта стэрэатып аб прафесіі перашкаджае быць на адной хвалі з сучаснымі чытачамі і іх запытамі. У матэрыяльным плане павінна быць годная заробточная плата.

Бібліятэка ўжо не тая, якую мы памятаем і якой яна была яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў таму. І сёння гэта далёка не толькі кнігі. Кніжніца разбурае свае фізічныя межы, пераходзіць з рэальнай прасторы ў віртуальную. З аднаго боку, яна прапануе доступ да інфармацыйных рэсурсаў, прадстаўленых у сетцы інтэрнэт, з іншага — стварае ўласныя электронныя інфармацыйныя рэсурсы, даступныя за яе фізічнымі сценамі: розныя базы даных, калекцыі алічбаваных дакументаў, вэб-сайты і вэб-парталы.

Усё часцей бібліятэка ператвараецца ў «трэцяе» месца — прастору для творчасці, прэзентацый і супрацоўніцтва, месца, якое аб'ядноўвае і спрыяе камфортным зносінам. Такія «трэція» месцы асабліва важныя для маленькіх гарадоў, дзе часта не хапае пляцовак для рэалізацыі грамадскіх крэатыўных праектаў, атрымання сучасных ведаў. Абавязковыя сёння сучасная і зручная мэбля, мультымедыянае абсталяванне. Зрабіць кніжніцы сучаснымі — значыць змяніць і заніраваць бібліятэчную прастору і ператварыць яе ў месца адукацыі, зносінаў і навучання — туды, куды хочацца вяртацца зноў.

Бібліятэцы ў XXI стагоддзі патрэбныя прафесіяналы, здольныя адаптавацца ў хутка зменлівым свеце. Вось чаму важна абнаўляць прафесійныя веды, уменні. Існуюць розныя формы павышэння кваліфікацыі і развіцця бібліятэчных кадраў: курсы, школы, семінары, канферэнцыі, экскурсіі, трэнінгі, прафесійныя конкурсы і інш. Эфектыўным метадам прафесіяналізацыі кадраў можна лічыць камандзіроўкі ў буйныя бібліятэкі рэспублікі, краін СНД, у далёкае замежжа, аднак не заўсёды ёсць фінансавыя магчымасці для такіх прафесійных візітаў.

І ўсё ж пералічанае не заменіць асноўнай формы павышэння кваліфікацыі — самаадукацыі. Акрамя вывучэння прафесійных выданняў, сёння выдатную магчымасць для неформальных зносінаў, саманавучання, выкарыстання сусветнага бібліятэчнага вопыту ў прафесійнай дзейнасці дае інтэрнэт.

Кардынальна мяняюцца патрабаванні да бібліятэчнай прафесіі, і шматлікія спецыялісты не гатовыя прымаць перамены.

Ларыса ВЕРАМЧУК, намеснік дырэктара па сацыякультурнай і інфармацыйнай рабоце Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага:

— Функцыі бібліятэкараў напругаю залежаць ад таго, як пазіцыянуе, вызначае сваё месца ў шэрагу іншых устаноў культуры канкрэтная бібліятэка. Усё, што арганізоўваецца ў кніжніцы, павінна ў першую

чаргу працаваць на асвету. Бібліятэка — прастора культуры і, у адрозненне ад іншых устаноў культуры, павінна быць у першую чаргу інтэлектуальная. Адсюль і патрабаванні да бібліятэкара: сур'ёзная агульнагуманітарная адукацыйная база, здольнасць працаваць з вялікім спектрам праграмных прадуктаў, якія абавязкова выкарыстоўваюцца пры развіцці віртуальных чытацкіх сэрвісаў і паслуг.

Як бібліятэкі зрабіць сучаснымі? Толькі сур'ёзныя дзяржаўныя праграмы падтрымкі і развіцця бібліятэк здольныя адчувальна для нашых грамадзян змяніць сітуацыю. Такія праграмы ўжо рэалізаваны ў многіх краінах, і спецыялісты добра ведаюць, як выглядаюць сучасныя кніжніцы і што ўяўляе іх мадэльны стандарт. Зразумела, што без падтрымкі дзяржавы да нас не прыйдуць RFID-тэхналогіі, якія выкарыстоўваюцца сёння менавіта сучаснымі бібліятэкамі. Для такіх тэхналогій патрэбны адпаведныя будынкі і абсталяванне. Тут чалавеку павінна быць камфортна: зоны для чытання і адукацыі, сустрэч і, наадварот, для спакою, увогуле, шмат усяго. Гэта цэлы комплекс проблем, аднак не трэба блытаць базу з надбудовай: спачатку матэрыяльная частка, а потым змест.

Наіўна думаць, што ўсе гатовыя да перамен. Але ў нашым прафесійным асяроддзі гэтая праблема не сыходзіць з парадку дня. На ўсіх форумах, якія арганізоўваюцца Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі і Беларускай бібліятэчнай асацыяцыяй, абмеркаванню гэтага пытання ўдзяляецца асабліва ўвага.

Безумоўна, нашы спецыялісты рэгулярна павышаюць узровень ведаў у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў на базе Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў. Мы ўдзельнічаем у прафесійных форумах, кангрэсах, канферэнцыях на рэспубліканскім узроўні, што заўсёды дае пажытак для разважанняў: якое ж наша месца на бібліятэчнай карце краіны і свету?

Аднак хацелася б, каб магчымасцяў для развіцця і асобнага росту было больш, асабліва для маладых спецыялістаў. Гэта маглі б быць стажыроўкі моладзі ў лепшых рэспубліканскіх, універсітэцкіх і публічных бібліятэках краіны, арганізацыя нацыянальнага конкурсу «Лепшы малады бібліятэкар Беларусі», арганізацыя грамадскай падтрымкі стартапаў, якія падтрымліваюць стварэнне сучасных бібліятэк у розных месцах.

Марына РАФЕЕВА, дырэктар Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна:

— Функцыі бібліятэкара спецыяльнай бібліятэкі або навучальнай установы крыху адрозныя. Таксама і ў сістэме публічных бібліятэк сістэмы Міністэрства культуры: функцыі бібліятэкара абласной кніжніцы будуць значна шырэйшыя і больш спецыфічныя, чым абавязкі сельскага бібліятэкара. Таму і

ролі сучаснага бібліятэкара прадыхтаваны задачамі, якія ставіць сучаснасць менавіта перад той кніжніцай, дзе ён працуе. Вылучу агульныя якасці, якімі, на мой погляд, павінен валодаць сучасны бібліятэкар, незалежна ад ведамаснай прыналежнасці яго месца працы.

Адукаванасць — галоўная рыса для супрацоўніка бібліятэкі. І тут маецца на ўвазе не толькі наяўнасць дыплама аб вышэйшай адукацыі. Гэта не застылыя, аднойчы здабытыя, веды. Гэта навучальнасць, здольнасць і жаданне пастаяннага развіцця і ўдасканалення інтэлекту, розуму, мыслення, прафесійных і сумежных кампетэнцый. Гэта дасведчанасць пра ўсё новае і цікавае, што адбываецца ў калег. Гэта гатоўнасць адгукацца на выклікі часу і неабходныя перамены, якія вядуць да пашырэння сферы дзейнасці самой бібліятэкі.

З асобных якасцяў вылучу чалавечыя якасці і ўменне працаваць у камандзе.

Сучасны бібліятэкар, як і наш папярэднік, абавязкова павінен валодаць высокай ступенню ўнутранай культуры зносінаў, мовы, паводзін.

Сёння гэтыя якасці яшчэ больш актуальныя ў сувязі з развіццём практычнай дзейнасці, пашырэннем сфер узаемадзеяння кніжніц паміж сабой (маю на ўвазе стварэнне зводных электронных каталогаў, электронных бібліятэк), здабыццём бібліятэкамі ўласнага вобраза і творчай індывідуальнасці.

Напрыклад, у нас гэта музей рэдчай кнігі і літаратурны музей пісьменнікаў Гомельшчыны з асобнай мемарыяльнай залай народнага пісьменніка БССР драматурга А. Я. Макаёнка; навуковае кафе і літаратурна-музычны салон; бібліятэка «Бурасіна» для дзяцей. Кніжніца сёння становіцца месцам жывых зносінаў, пляцоўкай для ўвасаблення і рэалізацыі творчых асоб. Бібліятэка збірае людзей па інтарэсах. І маяком тут становіцца менавіта бібліятэкар. З развіццём тэхналогій запыты і патрэбы насельніцтва пашыраюцца. І тут зноў незаменны бібліятэкар, які дапамагае арыентавацца ў вялікіх інфармацыйных плынях. А тым, хто мае патрэбу ў засваенні камп'ютара і інтэрнэту, бібліятэкар дапамагае бясплатна атрымаць і замацаваць гэтыя неабходныя для сённяшняга дня навыкі.

Як кіраўнік цаню ў людзях ініцыятыўнасць, але перш за ўсё падмацаваную канкрэтнымі прыкладам увасаблення прапаноў. Лічу, што творчыя задаткі і здольнасці супрацоўніка, які прыйшоў на працу ў кніжніцу, заўсёды знойдуць увасабленне ў цікавым напрамку работы. Прыкладам з вопыту Гомельскай абласной бібліятэкі можа стаць дзейнасць бібліятэчнага тэатра «Гракі», створанага па ініцыятыве Рыты Шымко і Лены Кузняцовай — тых, хто прыйшоў на працу ў агульную чытальную залу ў канцы 1990-х. Ці дзіцячы кніжны клуб «Экслібрыс»: інфармацыйныя гадзіны па гісторыі кніжнай культуры розных краін, якія заканчваецца майстар-класам, — увасобленая паўтара года таму ідэя маладога бібліятэкара аддзела рэдчай кнігі Святланы Крыловай.

Гатоўнасць да пераменаў і пашырэння кола абавязкаў, дадатковых нагузак не залежыць ад узросту, хутчэй ад складу характару і найпрост ад усіх пералічаных вышэй якасцяў. Ад матывацыі, вядома, таксама. І таму галоўная задача кіраўніка — правільна выбудаваць стратэгію ўкаранення новага.

Як бібліятэкі зрабіць сучаснымі? Разумець задачы сучаснасці: стварэнне прывабнай прасторы, яе сэнсавыя напавенне, што немагчыма без фінансавай падтрымкі мясцовых уладаў. І тут асабліва важна цеснае ўзаемадзеянне, паразуменне аўтарытэтных актыўных кіраўнікоў бібліятэк і прадстаўнікоў устаноўчых распарадчых органаў.

Магчымасці для развіцця бібліятэкараў перш за ўсё — у кнігах і крыніцах

кнігалюб, эрудыт, менеджар, псіхолаг, экскурсавод у адной асобе

інфармацыі, якія напаўняюць бібліятэкі, тых, якія штодня нас акружаюць, у прафесійных выданнях, у шырачэзных рэсурсах сучасных тэхналогій, якія дазваляюць назіраць і ўдзельнічаць у дзейнасці калег у рэжыме рэальнага часу. Удзел у мерапрыемствах (і не толькі прафесійных) у якасці гасця і арганізатара, візіты да калег і гасціннасць у адказ, сустрачкі і зносіны з цікавымі асобамі, што прыходзяць у кніжніцы... Іх дастаткова. Магчымасці для развіцця перш за ўсё — у разуменні, што галоўным матыватарам уласнага развіцця стане менавіта жаданне развівацца.

Аксана КНІЖНИКАВА, дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна:

— У нашым свеце, што імкліва развіваецца, погляд на сучасную бібліятэку толькі як на інфармацыйны цэнтр досыць вузкі. Неабходна пераасэнсаванне бібліятэкі як публічнай прасторы. Культурныя запыты карыстальнікаў вельмі разнастайныя і пастаянна мяняюцца, таму неабходна заўсёды адсочваць змены ў грамадстве і быць гатовымі своечасова на іх рэагаванне.

У свой час патрэба карыстальнікаў Мінскай абласной бібліятэкі ў самаадукацыі трансфармавалася ў ідэю стварэння пры адзеле замежнай літаратуры некалькі клубаў па вывучэнні моў; жаданне рэалізаваць сябе ў творчасці — у ідэю стварэння сацыякультурнага праекта «Рэзананс», які працуе на бібліятэчнай пляцоўцы.

Спецыяліст, арыентаваны на прафесію, заўсёды знойдзе, дзе і чаму павучыцца. Тым больш што асабліва нашай прафесіі заключаецца ў тым, што для яе няма межаў. Наведванне курсаў павышэння кваліфікацыі, семінараў, удзел у майстар-класах, чытанне прафесійнай літаратуры, абмен вопытам з калегамі — гэта толькі невялікі базавы спіс дзеянняў, якія дапамагаюць удасканалвацца і дасягаць майстэрства ў бібліятэчнай справе.

Чаго не хапае бібліятэкарам сёння? Некаторым спецыялістам не хапае толькі 24 гадзін у сутках для рэалізацыі ўсіх задуманых праектаў.

Прагрэсіўныя тэхналогіі ўжо даўно сталі неад'емнай часткай бібліятэчнага працэсу, шмат у чым спрашчаючы сістэму апрацоўкі і пошуку інфармацыі і адкрываючы бібліятэкам бязмежныя магчымасці для кааперацыі і абмену рэсурсамі. Бібліятэка — структура дынамічная, пастаянна адаптуецца да сучасных умоў. Яна адкрыта для развіцця новых напрамкаў і рэалізацыі нестандартных праектаў.

Ілона САРОКІНА, дырэктар Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна:

— Сёння, у перыяд усеагульнай інфарматызацыі, каб задаволіць самыя складаныя і, здавалася б, невыканальныя запыты наведвальнікаў па пошуку інфармацыі, апрацоўцы і прадстаўленні, бібліятэкару, як ніколі, неабходна пастаянная прафесіяналізацыя, валоданне інфармацыйнымі тэхналогіямі, практычнымі навыкамі ў галіне аўтаматызацыі бібліятэчных працэсаў.

Разам з тым бібліятэка застаецца месцам, дзе не толькі захоўваюцца ўнікальныя крыніцы інфармацыі. На мой погляд, у першую чаргу, гэта асяроддзе духоўнага і інтэлектуальнага падсілкоўвання, адпачынку і зносінаў. Такое пазіцыянаванне кніжніцы ў грамадстве шмат у чым залежыць ад бібліятэкара і яго ўніверсальнасці. Ён павінен валодаць не толькі

ўсімі інструментамі пошуку інфармацыі, але быць і культурганізатарам, і прамоўцам, і экскурсаводам, а галоўнае — быць наведвальніку сябрам, памочнікам, цікавым і кампетэнтным суразмоўцам.

Сёння часта не хапае ўсведамлення сваёй дадатковай ролі, неабходнасці актыўнага выкарыстання інфармацыйных тэхналогій для прыцягнення карыстальнікаў і задавальнення іх запытаў, энтузіязму для прасоўвання бібліятэкі і яе рэсурсаў як інтэлектуальнага месца для баўлення вольнага часу.

У цяперашні час інфармацыя з'яўляецца найвышэйшай каштоўнасцю. Бібліятэкі не могуць дазволіць сабе быць закрытымі сістэмамі, якімі былі раней. Сучасная кніжніца павінна ўяўляць сабой шматфункцыянальны культурны комплекс, цэнтр зносінаў і інтэлектуальнага адпачынку, максімальна даступны і зручны для наведвальнікаў рознага ўзросту. Для гэтага неабходна адкрыць бібліятэчную прастору, зрабіць яе ўтульнай, з камфортнымі зонамі, дзе ёсць Wi-Fi.

Супрацоўнікі бібліятэкі павінны на адной мове размаўляць з маладымі наведвальнікамі, падладжвацца пад іх. Прапаноўваць чытачам больш цікавых, крэатыўных мерапрыемстваў з удзелам творцаў, высокакваліфікаваных спецыялістаў з розных сфер.

У бібліятэцы павінны працаваць не толькі бібліятэкары, але і спецыялісты іншых гуманітарных прафесій: псіхолагі і педагогі, культуралагі і мастацтвазнаўцы...

Сярод эфектыўных шляхоў развіцця бібліятэкараў — адсочванне інавацый, самастойнае набыццё практычных навыкаў. А таксама прафесійныя кантакты з іншымі бібліятэкамі і сацыякультурнымі арганізацыямі, у тым ліку віртуальнымі. Яшчэ — праграмы развіцця прафесійных кампетэнцый бібліятэк як метадычных цэнтраў свайго рэгіёна. Карысна атрымаць дадатковую спецыяльную адукацыю.

Сельскія бібліятэкары Магілёўшчыны, якія маюць вялікі практычны вопыт работы, паспяхова засвойваюць інфармацыйныя тэхналогіі і ствараюць крэатыўныя электронныя рэсурсы, тым самым распаўсюджваюць веды аб сваёй малой радзіме, садзейнічаюць захаванню культурнай і гістарычнай спадчыны.

Лідзія МАЛЬЦАВА, дырэктар Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага:

— Прафесія бібліятэкара ўнікальная сама па сабе ўжо тым, што няма межаў, якія можна было б для яе акрэсліць. І адукацыя тут — гэта пачатак (толькі пасля ВНУ мы пачынаем прафесійна ўтварацца). На самай справе вучыцца даводзіцца ўсё жыццё.

На сучасным этапе, калі інавацыйная дзейнасць бібліятэкі ва ўмовах рэформаў і перамен з'яўляецца галоўным напрамкам паспяховай працы, эфектыўным сродкам стварэння якасных бібліятэчных паслуг, павышэння ролі і іміджу кніжніцы ў грамадстве, вельмі важная новая канцэпцыя прафесійнай адукацыі, арыентаваная на асобу з высокім творчым, прафесійным патэнцыялам.

Таму, захоўваючы лепшыя традыцыі і ўкараняючы новыя формы работы, трэба аптымальна выкарыстоўваць бібліятэчны патэнцыял.

Бібліятэкар-прафесіянал павінен мець добрую гуманітарную адукацыю, валодаць шырокай эрудыцыяй, быць талерантным і патрыстам бібліятэчнай справы. Не зашкодзіць веданне хоць адной замежнай мовы, здольнасць працаваць з камп'ютарам на ўзроўні далёка не прасунутага карыстальніка і віртуозна ары-

ентавацца ў шматлікіх інфармацыйных патоках.

Універсальны па змесце фонд дакументаў павінен быць прадстаўлены на розных мовах свету, выдзелены калекцыі рэдкіх кніг, крэатыўных дакументаў і інш.

Укараненне ў дзейнасць бібліятэк новых інфармацыйных тэхналогій, стварэнне бібліяграфічных баз даных асабістай генерацыі дазволіць ператварыць кніжніцы ў інфармацыйныя цэнтры, якія змогуць забяспечыць доступ карыстальнікам да нацыянальных і сусветных інфармацыйных рэсурсаў.

Вялікую ролю іграе і матэрыяльна-тэхнічная база. Карысны высакаштурасны інтэрнэт, ліцэнзійныя адукацыйныя і развівальныя праграмы — усё для камфортных умоў для чытача: каб бібліятэка стала любімым месцам атрымання інфармацыі.

Людміла ЗДРАДОЎСКАЯ, загадчык аддзела інфармацыйна-бібліяграфічнай работы Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага:

— Сучасны бібліятэкар — спецыяліст, які мае добрую прафесійную падрыхтоўку, валодае сучаснымі інфармацыйнымі тэхналогіямі, мае шырокі круггляд, аналітычны розум. У сваёй дзейнасці, акрамя прафесійных навыкаў, павінен выкарыстоўваць элементы бібліятэрапіі, псіхалогіі, канфлікталогіі, быць камунікабельным, мець падыход да наведвальнікаў розных узростаў.

Цяпер у бібліятэцы ўсе працэсы мусяць быць аўтаматызаваны: сучасны інтэр'ер, тэхніка, свабодная прастора. Бібліятэка і ўся яе дзейнасць павінна цесна пераплятацца з жыццём той мясцовасці, дзе знаходзіцца. Сучасная кніжніца — гэта цэнтр грамадскага жыцця, месца для адпачынку, дзе можна атрымаць не толькі інфармацыю, але і камфортна правесці час са знаёмымі, сябрамі.

Бібліятэчная прафесія цікавая, але, на жаль, у сучасных умовах яна не адносіцца да ліку прэстыжных. Магчымасці для развіцця бібліятэкараў ёсць, але важным момантам з'яўляецца наяўнасць спецыяльнай адукацыі. А далей — пастаянная самаадукацыя: ведаць кнігу, сістэматычна, паслядоўна знаёміцца з новай літаратурай, вывучаць фонды, умець выбіраць з вялікага аб'ёму інфармацыі неабходную, знаёміцца з вопытам іншых бібліятэк нашай краіны і замежных. Добра падрыхтаваны спецыяліст, які валодае сучаснымі інфармацыйнымі тэхналогіямі і пастаянна павышае прафесійны ўзровень, гатовы да перамен, якія паспрыяюць становучаму іміджу бібліятэкі ў грамадстве.

На 1 студзеня 2018 года ў ведамстве Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь знаходзіцца 2583 бібліятэкі: Нацыянальная бібліятэка Беларусі, 6 абласных і 2576 публічных бібліятэк мясцовых органаў улады (у Брэсцкай вобласці — 483, Віцебскай — 452, Гомельскай — 493, Гродзенскай — 301, Магілёўскай — 360, Мінскай — 450, г. Мінск — 43).

Камп'ютарызавана 85 % публічных бібліятэк (+1,7 % у параўнанні з 2016 г.), да сеткі інтэрнэт падключана 75 % (+3,2 %). Поўнаасцю камп'ютарызаваны бібліятэкі г. Мінска і Гродзенскай вобласці.

Сёння мы пастараліся прадставіць бібліятэчную сітуацыю і разуменне спецыялістаў, якія працуюць на месцах — у рэгіёнах. Але гэтая тэма глыбокая і патрабуе больш шырокага абмеркавання. Таму мы яшчэ абавязкова вернемся да яе. Працяг — у наступных нумарах.

Кіраваць узорна

Поспех прыходзіць да тых, хто прадбачыць, куды ўкласці сілы. Бібліятэчная справа няспынна абнаўляецца, кніжніцы апэратыўна рэагуюць на змены. І каму, як не кіраўнікам, брацца за ініцыятыву. Матывацыя да развіцця ўстановы і супрацоўнікаў — на плячах кіраўніка. У многім менавіта яны фарміруюць бібліятэчную палітыку праз адэкватную ацэнку зменлівай рэальнасці. Школу дырэктараў зладзілі на базе Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага і Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна.

Калег-аднадумцаў з Брэсцкай вобласці аб'яднаў новы погляд на сучасную бібліятэку: непарыўная адукацыя, удасканаленне бібліятэчнага абслугоўвання. Бібліятэка алайн і афлайн... Прыярытэтным кірункі вызначыла Ларыса Верамчук, намеснік дырэктара па сацыякультурнай і інфармацыйнай дзейнасці Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага. У фокусе — перспектывы электронных інфармацыйных рэсурсаў. Сёння інфармацыя выкарыстоўваецца комплексна, разам некалькі каналаў — гэта адна з пераваг электронных рэсурсаў. Вялікая колькасць інфармацыі, яе даступнасць у сетцы інтэрнэт спараджае мазаічнасць мыслення, калі імкненне кампіляваць факты выцягвае жаданне даследчай работы. Развіццё тэхналогій доступу да інфармацыі не павысіла культуру карыстальнікаў, таму навыкі эфектыўнай работы, калі патрэбна правесці дакладнасць, — за бібліятэкарам. Такім чынам, ён сёння аналітык, здольны да сістэматызацыі.

Вэб-сайт — компас кніжніцы. Але адно стварэнне сайта не стане гарантыяй яго шырокай папулярнасці — трэба працоўнае. Пра магчымасці і рэальнасць паразважаў галоўны бібліятэкар аддзела аўтаматызацыі бібліятэчных працэсаў Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага Аляксандр Кухацкавец. Ён прааналізаваў стан вэб-сайтаў бібліятэк вобласці і пазначыў шляхі развіцця для якаснага абслугоўвання адаленых карыстальнікаў.

Па прадукцыйным шляху развіцця ідзе Навуковая бібліятэка БНТУ. Госць са сталіцы — Вольга Воўк, галоўны бібліятэкар аддзела маркетынгу і праектнай дзейнасці Навуковай бібліятэкі БНТУ, правяла майстар-клас «Кіраванне праектамі ў бібліятэцы», а таксама падзялілася досведам каворкінгу ва ўстанове, дзе яна працуе.

Грунтоўны інфармацыйны рэсурс, што стаў плёнам намаганняў бібліятэк рэспублікі, — Зводны электронны каталог (ЗЭК). Вялікую ролю адыгрываюць і рэгіянальныя ЗЭК. Юлія Цандо, загадчык аддзела арганізацыі каталогаў Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага, і Таццяна Аляшкевіч, загадчык аддзела камплектавання, апрацоўкі і арганізацыі адзінага фонду Кобрынскай цэнтральнай раённай бібліятэкі, прааналізавалі карпаратыўнае ўзаемадзеянне кніжніц Брэсцкай вобласці. Партнёрства бібліятэк дае новыя магчымасці доступу карыстальнікам да інфармацыйных рэсурсаў. У цэнтры ўвагі спецыялістаў — і новыя тэхналогіі і інструменты ў камплектаванні і апрацоўцы бібліятэчных фондаў.

— Школу дырэктараў праводзім упершыню. Да гэтага былі іншыя формы работы — круглыя сталы, семінары, дзе пераважала тэарэтычная частка. А Школа дырэктараў прадугледжвае больш практыкі, што можна ўкараняць потым у рабоце. Гэта пацвердзіў майстар-клас ад Вольгі Воўк. Такім чынам, Школа дырэктараў — выдатная пляцоўка для практычнага абмену вопытам, — лічыць Людміла Кароль, намеснік дырэктара па бібліятэчнай рабоце Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага, куратар праекта.

Школу дырэктараў плануецца ладзіць і надалей. Так, у наступным годзе пройдзе выязная школа на базе Кобрынскай бібліятэкі, і абавязкова з майстар-класамі. Кніжніцы даказваюць сваю неабходнасць, выкарыстоўваючы такія прафесійныя сустрэчы. Ці не гэта працуе на пазітыўны імідж?

Наталія СВЯТЛОВА

Мастацкія практыкі

Алена РУСАКЕВІЧ

МУЗЕЙ РЭАЛЬНЫ АБО ВІРТУАЛЬНЫ?

Музей у сучасным свеце адыгрывае важную ролю. І сёння гэта не толькі месца для рэфлексіі і даследаванняў — гэта яшчэ і атракцыён. Папулярнасць віртуальных музеяў, што нарастае з кожным днём, спараджае вялікую колькасць дыскусій. Разгледзім станючыя і адмоўныя бакі гэтай з’явы.

Нягледзячы на развіццё тэхналогій, на сёння ўсё яшчэ актуальным застаецца пытанне захавання культурнай спадчыны. Шматлікія творы патрабуюць даволі спецыфічных умоў захоўвання. А з-за экспанавання ў выставачных залах, дзе заўсёды яркае асвятленне, рэзкае змяненне вільготнасці і ваганні тэмпературных паказчыкаў непасрэдна ўплываюць на захаванасць твора, экспанаты моцна пашкоджваюцца. Некаторыя пашкоджанні, што з’явіліся з-за неадпаведных умоў захоўвання, з цяжкасцю паддаюцца рэстаўрацыі. Нельга таксама не згадаць самі будынкі музеяў, якія змяшчаюцца ў мемарыяльных комплексах і помніках архітэктуры, захаванасць якіх залежыць ад вялікай колькасці фактараў. Алічбоўка прадметаў выяўленчага мастацтва дае магчымасць лепш захаваць творы мастацтва і пры гэтым не ізаляваць іх ад вачэй гледачоў.

Але ўсё ж у вышэйапісанай тэорыі ёсць невялікая лыжка дзёгцю. Нямаю наведвальнікаў ідуць у музей (асабліва музей класічнага мастацтва) дзеля асаблівай атмасферы «пыльнай даўніны», якую віртуальны музей часцяком перадаць не здольны. Тэхналогіі актыўна развіваюцца, але большасць сучасных віртуальных музеяў не даюць гледачу магчымасці максімальна паглыбіцца ў свет мастацтва. Збольшага на такое адрозненне ўплывае і само стаўленне да музея як да сакральнага месца. Але варта адзначыць, што такі погляд на музей паступова жывае сябе, паколькі яшчэ з XX стагоддзя існуе вялікая колькасць праціўнікаў гэтай тэорыі.

Стваральнікі віртуальных музеяў усур’ёз асцерагаюцца зніжэння наведвальнасці рэальных музеяў. І сёння вядзецца адкрытая палеміка па гэтым пытанні. Але, нягледзячы на меркаванні скептыкаў на конт таго, што віртуальныя музеі імкнуцца замяніць наведванне музеяў рэальных, многія мяркуюць, што віртуальныя туры насамрэч дапаўняюць такія відзіты. Даследаванні паказваюць, што людзі больш схільныя наведваць рэальны музей пасля віртуальнага тура.

Існуе сцвярджэнне, што сучасны музей не павінен служыць толькі для захоўвання ўласнай калекцыі і для дэманстрацыі прадстаўленых у выставачнай зале экспанатаў. Шматлікія музеі старанна працоўваюць новыя канцэпцыі і спосабы камунікацыі з наведвальнікамі. Тым не менш некаторыя віртуальныя музеі дазваляюць гледачу больш цесна ўзаемадзейнічаць з творами мастацтва, чым гэта можа прапанаваць рэальны музей.

У мінулым стагоддзі пачалася актыўная барацьба з такой інстытуцыяй, як музей. Гэта адбывалася таму, што даволі шмат пlying і напрамкаў мастацтва пазіцыянавалі сябе як антымусейныя. Няхай сёння гэта пытанне ўжо не стаіць так востра, але, тым не менш, яно ўсё яшчэ адкрытае. Стварэнне ж «віртуальнай копіі» музея не вырашае гэтую праблему.

Але віртуалізацыя дапамагае наблізіць музей да гледача: па-першае, гэта магчымасць адаптаваць дадзеную інстытуцыю да сучасных нормаў жыцця чалавека, па-другое, гэта спосаб папулярываць як музей, так і мастацтва ў цэлым, па-трэцяе, спосаб зрабіць мастацтва больш даступным.

З усяго сказанага можна заўважыць, што плюсаў у віртуальных музеях значна больш, чым мінусаў.

Што маем...

Найлепшае ў жывапісе, графіцы і скульптуры Беларусі. Па вызначэнні саміх мастакоў

Гэта адбываецца раз на два гады і ўжо стала традыцыяй: шосты раз у Беларусі творцы, што працуюць у выяўленчым мастацтве, выносяць вынік сваёй працы за два апошнія гады на біенале. Гэтае замежнае слова прыжылося ў нашых рэаліях, таму што адразу скіроўвае ўвагу ў бок мастацтва дзякуючы сусветнаму брэнду. Але славутая Венецыянская біенале, якая стала брэндавай з’явай, прайшла вялікі шлях у больш чым стагоддзе. У нас, можна сказаць, пакуль адбываюцца першыя крокі, нягледзячы на тое, што за папярэднія пяць вялікіх агульнарэспубліканскіх выставак ужо напрацаваны пэўны досвед, зробленыя высновы і нават маюцца свае пераможцы. Іх імёны, трэба было б чакаць, ведае ўся Беларусь: не шараговая ж з’ява для нас — біенале. Але паміж імёнамі творцаў, іх твораў і айчыннай глядацкай аўдыторыі дагэтуль існуе пэўная адлегласць, якую маецца на мэце пераадоляваць таксама праз біенале. А вось тут магія слова «біенале» можа і не спрацаваць...

Аднак усё ж, здаецца, гэтаму спрыяе цэнтр сталіцы, Рэспубліканская выставачная галерэя (Палац мастацтва). Два паверхі запоўненыя творами: 400 мастацкіх работ, што прадстаўляюць 250 аўтараў. І гэта не значыць, што аўтаматычна на выстаўку патрапіла ўсё, што было створана ў краіне за справаздачны перыяд: адбор ішоў з 700 твораў. Крытэрыі — прафесіяналізм і найбольшая тэхнічная дасканаласць.

— Гэтую падзею мы чакалі і рыхтаваліся да яе цэлы год, — патлумачыў намеснік старшыні па выставачнай дзейнасці Беларускага саюза мастакоў Леанід Хобатаў. — Мы спадзяваліся, што яна адбудзецца ў поўным аб’ёме і традыцый, якія мы закладалі папярэднія разы: з 2008 года працуе наша прынцыповая выстаўка. Біенале ўжо мае дасягненні, розгалас і сваю гісторыю. Мастакі заўсёды разлічваюць на тое, што іх убачаць і заўважаць. Дасягненні відавочныя, яны існуюць заўсёды. І мы ўжо напачатку вызначаем лідараў у намінацыях за год. Таму што біенале — гэта магчымасць замацоўваць важныя вехі ў свядомасці людзей, зафіксаваць тое, што адбываецца ў прасторы беларускай культуры. Таму што ёсць рэчы, без якіх чалавек не абыходзіцца, найперш духоўны складнік, што вядзе яго ў гэтыя залы. Нам не сорамна казаць пра ўзровень, які мы не заяўляем, а дэманструем. Тут ёсць свае дасягненні, знаходкі, новыя формы і вызначэнне тэндэнцый. Такі матэрыял не можа знікнуць бяспследна, над яго асэнсаваннем трэба працаваць: гэта ася частка культуры, без якой краіна не жыве...

У краіны (і яе жыхароў) ёсць час да 14 снежня вызначыцца, што патрэбна для жыцця, далейшага існавання і погляду збоку на сябе і навакольны свет. Гэта выстаўка па-беларуску вельмі талерантная, тут насамрэч шмат усяго: творы жывапісу розных кірункаў (і тэхнік) у цесным суседстве; колераваць перамяжаецца з графічнай манахронасцю; ад сцен з мастацкімі работамі погляд пераходзіць на скульптуры. Часам уражанне ад аднаго твора перакрываецца эмоцыямі ад наступнага — адна з праблем вялікіх экспазіцый, што

не аб’яднаныя адной тэмай, стылем ці аўтарам. І тут ёсць глеба для развіцця і ўдасканалення самой біенале: у наш час мала адабраць найлепшыя творы і размеркаваць іх у прасторы. Прастора сама становіцца такой жа значнай часткай экспазіцыі, адпаведна, з’яўляецца месцам дыялогу, і гэта трэба ўлічваць.

Тым больш што ў мастакоў ёсць і адмысловы спадзеў, як адзначыў скульптар Аляксандр Шапо: «Лепшыя мастакі краіны перад вачыма — на ваш суд, на ваша разуменне. У тым ліку і на ваша разуменне лёсу творцы ў наш час».

Вядома, што для творцы важны глядач неабавязкавы, уважлівы, які цікавіцца мастацтвам. Гледачу абазнамаму хочацца мастацтва новага, таго, што здзіўляе і не паўтараецца. Той, хто сочыць за працэсам і ходзіць на выстаўкі рэгулярна, усё ж адзначыць для сябе творы, што ўжо «засвяціліся» ў іншых праектах. А ў мастакоў, якіх гэты глядач ужо ведае, ён будзе шукаць рух, імкненне да развіцця, на свой погляд (але гэты погляд маецца на ўвазе). Ці шмат у нас такіх гледачоў — вось у чым пытанне.

У ідэале — калі ёсць агульнарэспубліканская выстаўка, што ладзіцца ня часта і мае на мэце агляд найлепшага (і доўжыцца да таго ж зусім непрацяглы тэрмін), то ў Палац мастацтва павінны стаяць чэргі. І зразумела, што над гэтым таксама трэба працаваць у наш час — мэтанакіравана, упарта, доўга і на перспектыву. Галоўнае — ужо зараз. Калі мы хочам, каб наша біенале стала асобным брэндам (у сваёй краіне), патрэбна над гэтым працаваць сістэмна. І не толькі Саюзу мастакоў, які выступае арганізатарам. Вялікая выстаўка агляднага характару патрабуе дзяржаўнай увагі і падыходаў, каб гэта падаваць годна, на ўзроўні значнай культурнай падзеі. Бо неабавязкова быць спецыялістам у выяўленчым мастацтве, каб разумець: у ім адлюстроўваецца твор грамадства, па ім можна меркаваць пра ментальныя характарыстыкі і рэальны стан, па ім можна адчуць, што мяняецца, у які бок і нават уявіць, куды гэта можа прывесці. Праз яго ж — шукаць, марыць і камунікаваць.

Усё ж у гледачоў яшчэ ёсць час на тое, каб агледзець выстаўку павольна і абраць сваіх улюбёных творцаў. А вось прафесіяналы і журы гэта зрабілі ўжо ў дзень адкрыцця. Пераможцы біенале і ўладальнікі Гран-пры будуць абвешчаны напрыканцы. Аднак ужо названыя пераможцы ў намінацыях «Жывапіс года», «Графіка года» і «Скульптура года».

«Жывапіс года»:

Першае месца журы аддало Уладзіміру Канцадайлаву, другое — Геннадзію Козелу, трэцяе — Станіславу Гурскаму. Ганаровыя дыпламы атрымалі Алег Ладзісаў, Алена Шлегель, Віталь Герасімаў, Зоя Луцэвіч, Васіль Касцючэнка.

«Графіка года»:

У «Арыгінальнай графіцы» першае месца за Аляксандрам Некрашэвічам, другое — у Антона Баранова, трэцяе — у Валянціны Шобы. Ганаровыя дыпламы ў Зоі Луцэвіч і Уладзіміра Лавецкага. У «Друкаванай графіцы» пераможцамі сталі Юрый Тарэеў (першы), Андрэй Басалыга (другі) і Марына Мароз (трэцяя). Дыпламы — у Андрэя Якубава, Ганны Мельнікавай, Вольгі Нікішынай.

«Скульптура года»:

Першае месца прызначана Вользе Орсік, другое — Аляксандру Мінкову, трэцяе — Аляксандру Шапо. Дыпламамі адзначаныя Сяргей Сотнікаў, Юрый Пеўнеў, Хрысціна Кулагіна.

Марыя АСПЕНКА

Фота Кастуся Дробава

ГЕНАДЗЬ АЎСЯННІКАЎ: «ЗАЧАПІЦЦА, ПАСЛІЗНУЦЦА, СПЫНІЦЦА, АЗІРНУЦЦА І — НАПЕРАД»

Пасля гутаркі з мэтрам Купалаўскага тэатра Геннадзем Аўсяннікавым немагчыма не ўсміхацца. Мне, напэўна, на ўсё жыццё запомніцца гісторыя, што ён распавёў. Прыехаў унук да дзеда, селі, выпілі, дзед і пытаецца: «Ну, унучак, дзе ты працуеш?» — «Дый, у тэатры Янкі Купалы» — «Аааа... Граеш, значыць, добра ды, я памятаю, там Глебаў быў, Дзядзюшка. Добры тэатр. Дык, а дзе ж ты працуеш?» Смешна?.. Але ж за смехам тут — праблема статусу акцёрскай прафесіі. Пра тое, як гэта быць акцёрам, пра розніцу акцёрскіх пакаленняў і пра сутнасць тэатра мы і паразмаўлялі.

— Усё сваё жыццё вы прысвяцілі Купалаўскаму тэатру, дзе працуеце з 1957 года. Сённяшняе ж пакаленне акцёраў часцяком спрабуе сябе ў розных тэатрах, праектах...

— Калі я скончыў Тэатральны інстытут, у Мінску было ўсяго чатыры тэатры: Купалаўскі, Рускі, ТЮГ, Беларускі дзяржаўны цырк і Оперны тэатр. Гэта цяпер у кожнай маленькай падваротні ёсць свой тэатр. Таму і ходзяць маладыя акцёры з хаты ў хату, як у «Раскіданым гняздзе» хадзілі старцы: «Торбачкі за плечы, кій сукаваты ў рукі і хаджу сабе, як ні ў чым ні бывала, па дарожках-пуцявінках». А да розных тэатральных праектаў я стаўлюся крытычна: яны на 95 % прымітыўная і нецікавыя. І слова ж такое гучнае выкарыстоўваюць — ПРАЕКТ! Яно больш да архітэктуры падыходзіць. Як спраектавалі Парфенон у Антычнасці, дык руіны яго стаяць да гэтага часу. У нас жа паказалі тэатральны праект два разы і кудысьці на склад адправілі. Глядзеў я калісьці нейкі маскоўскі праект у малой зале Палаца Рэспублікі. У афішы вядомыя імёны: Барыс Шчарбакоў, Лія Ахеджакава. І што? Яны нават крэслы аднаго сорту не паставілі. Тра-ля-ля са сцэны... І навошта мне ісці туды, калі я загадзя ведаю, што з гэтага можа быць?

— У іншыя нашы тэатры ходзіце?

— Я калісьці запытаўся ў Яўгена Аляксандравіча Еўсцігнєева, ці ходзіць ён у іншыя тэатры. На што ён мне адказаў, што ходзіць толькі тады, калі ўсе навокал кажучы, што ёсць сэнс паглядзець спектакль. І я так адказваю. Чаго мне ісці, калі я і сам так магу сыграць? Вось калі нешта прагучыць, калі ўсе будуць раіць пайсці, тады трэба паглядзець. Але нешта я даўно не памятаю, каб нейкі спектакль у нас так гучаў.

— Мне здаецца, спектакль «Радзіва Прудок», які не так даўно з’явіўся ў рэпертуары вашага тэатра, прагучаў даволі моцна. У ім купалаўскі акцёр Раман Падальяка дебютаваў як рэжысёр. Для творцаў сёння характэрна спрабаваць сябе ў розных іпастасях. Вашаму пакаленню ўласціва ўсё жыццё аддаваць адной справе...

— Прафесія рэжысёра — усёабдымная, яна патрабуе зусім іншага мыслення. Я не спрабаваў сябе ў рэжысуры, але мяне і не цягне, бо я ведаю: не мог бы быць рэжысёрам, бо забіў бы тады многіх выканаўцаў. Рэжысёру трэба знайсці ў чалавеку тое, аб існаванні чаго той і сам не падазравае.

— Вам давалося папрацаваць з многімі рэжысёрамі. Каго вы можаце назваць сваім рэжысёрам?

— Для мяне гэта быў Валерый Раеўскі. Мы маглі пагаджацца, маглі спрачацца, але яму заўсёды ўдавалася мяне ўгаварыць. Калі ён узяўся за «Рэвізора», то мне прапанаваў ролю Бобчынскага. Я дагэтуль ужо граў Бобчынскага ў аматарскім тэатры, глядзеў «Рэвізора» ў ТЮГу, і мне зусім не хацелася брацца за гэтую ролю. А Раеўскі кажа: «Ты толькі ўяві: там з адной фразы можна выцягнуць такое, чаго не было яшчэ ні ў адным «Рэвізоре»!» Гэта ён казаў пра фразу Бобчынскага: «Як будзеце ў Пецярбургу, то скажыце, што жыве ў такім-та горадзе Пётр Іванавіч Бобчынскі. Болей нічога не кажыце». Усё, чаго я дасягнуў у прафесіі, дасягнуў толькі дзякуючы працы з Валерыем Раеўскім.

Яшчэ ўспамінаю працу з Барысам Луцэнкам. Ён рэжысёр, які думае і заўсёды глыбока, па-філасофску капае матэрыял. Яго «Макбэт» з Янкоўскім — гэта было нешта! Мы з Луцэнкам працавалі над «Таблеткай пад язык». Я глядзеў, як «Таблетку пад язык» паставілі ў Тэатры сатыры, дык там усе героі атрымаліся нейкія гарадскія. У нашым жа спектаклі ўсе былі ад зямлі, ад жыцця. Не хачу сказаць, што ў мяне Дзед Цыбулька атрымаўся лепей, чым у Папанава. Але ж у яго быў дзед з прыгарада, а ў мяне — з самой вёскі.

— Акрамя гэтай, вы часта згадваеце ролю Аўдзеева са «Страсцей па Аўдзею», Дармідонта з «Позняга каханя» і Цярэшку з «Трыбунала»...

— Запамінаюцца тыя ролі, у якіх ёсць, што іграць. З усіх маіх роляў такіх можна ўспомніць толькі з дзясятка. У МХАТзе вядомыя такія жарт. У Хмялёва было чатыры ролі, але ж гэта былі ролі! А ў Тарханава было 400 роляў, і з іх можна ўспомніць толькі чатыры. Калі ўзяць творчасць Макаёнка, то ў яго ўвогуле няма схематычных роляў. У любой яго п’есе — Персанажы!

— Валерый Раеўскі, здаецца, паставіў у Купалаўскім амаль усяго Макаёнка. Вам давалося працаваць з Андрэем Ягоравічам...

— Так, я граў ва ўсіх п’есах Макаёнка акрамя «На-світку» і «Верачкі». Андрэй Ягоравіч наглядзеўся сваіх спектакляў па ўсім Саюзе і, калі працавалі над «Трыбуналам», казаў Раеўскаму: «Вось тут трэба так, а тут — гэтак». А Раеўскі адказваў: «Не, не збівай яго зараз! У нас свой ход, сваё прачытанне!» Памятаю, у «Таблетцы пад язык» у дзеда Цыбулькі быў такі маналог пра зямлю: «Гэтая зямля за тысячы гадоў наскрозь прамокла ад людскога поту, набрала ад горкіх мужычых слёз... Ступі на яе... Дык яна ж чвьякае!» Макаёнак паглядзеў, як я сыграў гэты маналог, і сказаў: «Ты тут вылажыся, ты гэта “чвьякае” так скажы, каб у гледачоў у зале аж зачвьякала ў вушах». Ён даваў канкрэтныя, слухныя заўвагі.

— А якія традыцыі раней былі ў Купалаўскім тэатры?

— Раней мы святкавалі кожную прэм’еру. Галіна Іванаўна Уладзімірская, нявестка Уладзіміра Іосіфавіча, напрыканцы прэм’ернага спектакля прыносіла вялізную каструлю адварной бульбы. Дый астатнія таксама нешта куплялі, прыносілі. Няма розніцы, заняты ты ў спектаклі ці не. І мы рабілі тут сапраўднае свята! А зараз адыгралі спектакль — і па дамах. А на капуснікі да нас раней прыходзілі акцёры з усіх мінскіх тэатраў!

— Хто з купалаўскіх акцёраў стаў для вас сапраўдным сябрам?

— Сяброў многа не бывае. Бывае адзін — і на ўсё жыццё. Для мяне гэта Віктар Паўлавіч Тарасаў.

— Зараз вам даводзіцца працаваць з маладымі купалаўскімі акцёрамі. Сённяшняе пакаленне адрозніваецца ад вашага?

— Адрозніваецца. У іх больш інфармацыі, у кожнага кішэні набітыя гаджэтамі. Забыў, колькі 7 на 8, ай ёлкі зялёныя, ціснуў кнопку — 56. А тут батарэйка села, і ён ужо не можа палічыць. Яны цікаўныя, заўсёды імкнуцца наперад. У мой час ўсё было павольней, а цяпер у акцёраў больш мітусні, ім трэба ўсюды бегаць. Паспець трапіць у апошні кадр у серыяле, каб на колькі секунд з’явіцца ў тэлевізары...

— Вядома, акцёры спрабуюць знайсці дадатковыя заробак...

— А як жа, зарабіць трэба. Мы таксама шукалі дадатковых заробкаў — у кінастудыі, на радыё і тэлебачанні. Зараз канал «Беларусь 3» паказвае, якія раней спектаклі ставілі на тэлебачанні. Дык гэта ж які быў узровень! «Людзі на балоце» ўпершыню паставілі на радыё, потым на тэлебачанні і пасля — у тэатры. Акцёрам трэба было толькі ўсюды паспяваць. А да маладых цяпер патрабаванні большыя.

— Ад рэжысёраў ці ад гледачоў?

— Ад жыцця.

— Якую парадку вы маглі б даць маладым акцёрам?

— У тэатры трэба чакаць і спадзявацца. Каб была роля, каб рэжысёр табою зацікавіўся, а калі яшчэ і драматург побач — дык гэта зусім добра.

— Некаторыя крытыкі адзначаюць, што ў акцёраў сярэдняга ўзросту і маладых сёння не атрымліваецца пераканаўча ўвасабіць на сцэне філасофію вяскоўцаў. Ці згодныя вы з гэтым?

— Калі так разважаць, і цара Эдыпа, і Гамлета маладыя акцёры сёння ўжо не сыграюць. Але ж гэта не так. На сцэне можна ўвасабіць філасофію любой ролі, калі ў акцёра ёсць неабходныя здольнасці і калі рэжысёр яшчэ крышачку і філасаф, і цырульнік. Прышоў лахматы артыст, а ён яго так падстрыг, што ў выніку атрымаўся прыгажун.

Тое ж датычыцца і літаратуры: калі маладыя чытаюць Пушкіна, яны разумеюць яго, нягледзячы на аддаленасць эпохі. Але людзі чытаюць зараз усё меней і меней. Здаў экзамены ў інстытуце і забыў пра літаратуру, за ўсё жыццё потым ні разу томік Блока так і не адкрыў. Гэта праблема нашага часу. Раней быў папулярны фармат публічных чытанняў, які цяпер, на жаль, чамусьці стаў незапатрабаваным. Я слухаў Усевалада Аксёнава, потым Сяргея Юрскага, Міхаіла Казакова. У Беларусі Мікалай Казінін, мой аднакурснік, актыўна прапагандаваў

фармат чытанняў. Я калісьці чытаў «Цёркіна» ў Педінстытуце імя М. Танка. Цяпер жа нікому не прыйдзе думка арганізаваць канцэрт «Аўсяннікаў чытае Пушкіна», напэўна, такі фармат ужо нецікавы.

— Але ж у нас усё часцей праходзяць чыткі сучаснай беларускай драматургіі...

— Чыткі п’ес — гэта прымітыўна, на маю думку. Ся дзяць акцёры і чытаюць. Ну, што ты мне чытаеш? Я ж адукаваны чалавек, я і сам прачытаць змагу. Вось калі б я ўбачыў тэкст у дзеянні, тады гэта было б цікава. Можна, вядома, усклікаць: «О, новы фармат!» Але ж гэта было сто гадоў таму, і нічога новага я тут не бачу.

— Якімі, на вашу думку, павінны быць суадносіны класікі і сучасных формаў на сцэне?

— Галоўная праблема сучасных формаў у тым, што там усім абавязкова трэба самавыявіцца. Дык ідзі і самавыяўляйся дома, лежачы на дыване. Граючы Германа ў «Пікавай даме», я магу самавыяўляцца колькі заўгодна. Замільгаюць свечкі, на сцэне ўсё закруціцца, музыка ўдарыць у вушы... Такое ўжо было, гэта паўтарэнне па трэцім ці мо па пятым разе. Але ж ты мне пакажы спачатку сапраўднага Германа. Аляксей Дзмітрыевіч Папоў, выдатны вучань Канстанціна Сяргеевіча, вывеў формулу «сёння, тут, зараз, упершыню». Вось калі пражыць ролю сёння і менавіта зараз на чатыры ці пяць актаў, тады будзе сапраўднае жыццё. Але поўнасьцю пражыць любую ролю псіхалагічна немагчыма, можна трапіць у лярню, таму трэба ўмець карыстацца рамяством.

— Вы называеце акцёраў служкамі Мельпамены. Служка Мельпамены — гэта хто?

— Служка — гэта не той, хто ў храме прыслужвае, а той, у каго ў душы Мельпамена важнейшая за ўсё... Сапраўдны акцёр павінен пераступаць праз быт. Нават у самую разруху, калі толькі і думаеш пра тое, дзе дастаць дзеянне малака, трэба выходзіць на сцэну і шчыра прызнавацца ў любові да Джульеты.

— Што, на вашу думку, хоча ўбачыць сучасны глядач, калі прыходзіць у тэатр, кіно? Чаго чакае ад мастацтва?

— Не магу адказаць за глядача, але ж магу сказаць, для чаго існуе тэатр. Тут я згодзен з думкай Андрэя Аляксеевіча Папова (сын знакамітага Аляксея Дзмітрыевіча Папова), які казаў, што тэатр патрэбны чалавеку для таго, каб было лепей жыць. І тым, хто ў глядзельнай зале, і тым, хто на сцэне. Калі хаця б адзін чалавек пасля спектакля задумаецца, то гэта ўжо добра. Але ж не, адзін — мала! У Купалаўскім нават пасля рэканструкцыі гледачы, якія купляюць квіткі на бельэтаж, не бачаць адну трэцюю сцэны. Дык я жартую, што гэта спецыяльна зрабілі для таго, каб глядач яшчэ раз прыйшоў на спектакль і пабачыў тое, што не атрымалася ўгледзець падчас першага прагляду. Важна, каб тэатр змог штосьці скалупнуць у душы чалавека. Бо той прыходзіць у тэатр па эмоцыю.

— Як вы можаце ахарактарызаваць сучасных гледачоў? Якія яны?

— Зусім розныя. Некаторыя не бачаць розніцы паміж тэатрам і канцэртамі ў Палацы спорту. Яны прывучыліся апладзіраваць з любой нагоды. Загучала музыка пачаўся танец — і яны адразу пляскаюць. Але побач з такім глядачом ёсць і чалавек, які разумее, куды ён прыйшоў, які будзе слухаць і паважаць цішыню. Бо цішыня — гэта самае галоўнае, яна сведчыць пра тое, што адбылася ланцуговая рэакцыя з глядачом. Калі яго нешта чапляе, ён замаўкае. Гэта добра бачна па «Вечары» Дударова. Пасля фразы «Аджыў сваё, чалавек» зала заціхае.

— Вы апошні з беларускіх артыстаў атрымалі званне народнага артыста СССР. У вас вялікае мноства ўзнагарод: медаль Францыска Скарыны, «Крыштальная Паўлінка», медаль ЮНЕСКА «Віктор Гюго»...

— Вядома, такія ўзнагароды атрымліваць прыемна. Але падаецца, што яны даюцца як быццам бы за мінулае. Вось фармулёўка: «За гонар і годнасць». А што, у 50 гадоў у мяне не было гонару і годнасці, яны ў 80 з’явіліся? Незразумела гэта...

— Генадзь Аўсяннікаў сёння — які ён?

— На пытанне «Як жывеш?» я заўсёды адказваю: «Пакуль на паверхні Зямлі». Але калі вам хто-небудзь у 83 гады будзе расказваць пра свае планы на будучае, то не верце яму. Якія могуць быць планы? Тэатр — гэта місія маладых. Я ж цяпер нічым асаблівым не займаюся. Перачытваю кожны дзень адзін-два вершы Пушкіна, проста так. А калі не спіцца, то магу ўспамінаць Чэхава, тады яшчэ больш заснуць не магу. У Гаварухіна ёсць добрая фраза: «Жыццё трэба так пражыць, каб было, што ўспомніць і нават сорамна расказаць».

— У вас так атрымалася?

— Ёсць і такое. Любы жывы чалавек павінен прайсці праз усё, тым больш акцёр. Ён павінен пераступаць праз усе перашкоды, дзесяці зацапіцца, паслізнуцца, спыніцца, азірнуцца і — наперад.

Паліна ЛІСОЎСКАЯ

РАСКОША «ЛІСТАПАДА»

Дакументальны экран Мінскага кінафестывалу

Любы міжнародны кінафестываль — гэта заўсёды шырока расчыненае акно ў вялікі кінасвет. Далёка не ва ўсіх (ні ў тых, для каго кіно — прафесія, ні ў тых, для каго кіно — шчырая любоў) ёсць магчымасць паехаць на прэстыжныя «А»-фестывалі. Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» прадастаўляе гэтую раскошу ў поўнай меры. Невыпадкава слоганам гэтай кінападзеі сёлета стала назва фільма Кіры Муратавай «Спазнаючы белы свет». Можна нешта прымаць ці не прымаць, любіць ці не любіць, захапляцца або абуралася, але нельга не пагадзіцца, што экран «Лістапада» — гэта сучасныя кінатрэндзі, якія абазначаюць праблемныя кропкі агульначалавечага жыцця. У гэтай панараме мала фільмаў радасных і заспакаяльных. У іх больш адчаю і болю, зняверання і расчаравання. Гэта кіно пра сутнасць стан, у якім знаходзімся ўсе мы, пра тое, як душа чалавека, насуперак усім вонкавым не вельмі спрыяльным абставінам, шукае выйсце да таго, што называецца «нармальнае чалавечае жыццё», дзе ёсць хоць нейкае падабенства спакою і раўнавагі.

У нейкай ступені фільмы «Лістапада» — гэта выклік (часам адчайны і правакатыўны) таму, што ненатуральнае чалавечай прыродзе. Пра гэта было ігравое і дакументальнае кіно розных аўтараў вельмі шырокай геаграфічнай тэрыторыі. А яшчэ «Лістапад» — гэта заўсёды магчымасць пратэсціраваць саміх сябе, зразумець, што мы набылі, а што страцілі.

НАСТАЛЬГІЯ-1

Напрыклад, калі глядзіш тыя фільмы, якія маюць дачыненне да таго, што называецца «мастацтва дакументальнага кіно», то глыбокая настальгія выходзіць з памяці кінатэатру ў Мінску «Навіны дня», дзе ішлі лепшыя дакументальныя фільмы свету. У гэтай кінатэатра была свая немалая аўдыторыя. Дзякуючы рэпертуару «Навін дня» многія вучыліся разумець не толькі гэты від мастацтва, але і жыццё ў цэлым. Зараз глядачы, асабліва маладыя, не разумеюць, паколькі думаюць, што звычайныя тэлерапартажы — гэта і ёсць мастацтва дакументальнага кіно, і не могуць зразумець, што гэта далёка не адно і тое ж. Як не адно і тое ж дакументальныя фільмы-назіранні, даследаванні, расцэкаванні, фільмы-партрэты, фільмы-камеіды, драмы і нават меладрамы альбо невялікія кіназаметкі. У сусветным дакументальным кіно даўно склаўся поўнаметражны фармат самых розных жанраў, якія патрабуюць і навыкаў, і часу, але ў канчатковым выніку прыносяць свае дывідэнды. Іх любяць глядачы, яны ўваходзяць у конкурсныя праграмы прэстыжных фестывалей дакументальнага кіно, паколькі ў іх ёсць тое галоўнае, што з'яўляецца сутнасцю любога твора мастацтва, — сувязь міраў чалавека з сэнсам. Аўтэнтыка дакументальнага кіно робіць гэтыя сэнсы максімальна шчыльнымі і набліжанымі да глядача. У такіх фільмах кіпяць сапраўдныя страсці (і яны шчырыя), разыгрываюцца драмы (і яны натуральныя), закручваюцца нежартаўлівыя прыгоды (і яны праўдзівыя).

ЛЕПШАЕ

Як, напрыклад, у адным з лепшых фільмаў XXV «Лістапада» «**За мяжой**» (рэж. Марта Прус, Фінляндыя — Германія — Польшча). Можна быць, больш дакладнай назвай, зыходзячы з сутнасці экраннага апавядання,

Кадр з фільма «За мяжой».

была б «На мяжы» альбо «За гранню». На мяжы — паколькі гэта гісторыя таго, як даецца ўзыходжанне на спартыўны Алімп. За гранню — паколькі гэта апавед пра тое, што давялося пераадолець адной з лепшых расійскіх гімнастак Маргарыце Мамун, каб скарыстацца апошнім шанцам і на піку кар'еры выйграць запаветны залаты медаль. Падчас Алімпійскіх гульняў у тэлерапартажах гэта выглядала несур'ёзна: выступленне гімнасткі, агульныя, буйныя планы, хваляванне, якое падалося хвілінным, і ўзыходжанне на п'едэстал. У фільме, які доўжыўся больш за гадзіну, гэта было ўжо цэлае жыццё.

Рэжысёр сапраўды заняла пазіцыю быццам назіральніка. Але гэта «быццам» — спецыяльна прыдуманая прыём, які вызначыў і аўтарскі падыход, і рэпартажны стыль, які закрываў і агаляў неадназначнасць таго, што адбываецца. Прыкметны драматызм звонку забяспечваў унутраную напружаную драматургію. У рэальнасці Маргарыта Мамун са знешня спакойным выразам твару пераадольвала непахвальныя, а часам жорсткія заўвагі

Кадр з фільма «Хатнія гульні».

ў свой адрас з боку трэнераў, сярод якіх знакамітая Ірына Вінер. Прайшоўшы скрозь папрокі, якія даходзілі часам да грубых абразаў, пераадольваючы сямейную трагедыю, звязаную са смяротнай хваробай бацькі, гімнастка з неверагоднай упартасцю наноў паўтарала ўсе неабходныя рухі. Медаль атрыманая, амбіцыі ўсіх задаволеныя, але пытанне цаны поспеху засталася. Гэта фільм не пра вынік, а пра тое, што яму папярэднічае; не пра спартыўную перамогу, а пра перамогу над сабой; не пра прафесійны гонар, а пра годнасць чалавека. «За мяжой» — больш чым спартыўнае кіно. Гэта драма, у якой трывала злучылася ўсё, што бывае ў жыцці кожнага: барацьба, пераадоленне, страты, здабыткі, узлёты, падзенні і жаданне ўзысці на свой п'едэстал. Фільм аб некалькіх днях жыцця канкрэтнага чалавека зрэзанаваў, спрацаваў на жыццё кожнага з нас.

Лепшым дакументальным фільмам гэтага фестывальнага года, на думку журы, быў фільм «**Хатнія гульні**» ўкраінскага рэжысёра Алісы Каваленкі (Украіна — Францыя — Польшча). Фон усяго дзеяння — таксама спорт, таму што ў дваццацігадовай Аліны з няшчаснай сям'і сапраўдная страсць да футбола. Але фільм, ізноў жа, не пра спорт. З аднаго боку, ён пра поўнае сацыяльнае няшчасце, паколькі ў Аліны пасля смерці маці і п'яства бацькі засталася на руках малодшы брат і сястра. З іншага боку, гэта расповед пра любоў, якая праўляецца часам праз адрэчэнне ад сваіх жаданняў. Нягледзячы на тое, што ў дзяўчыны могуць адкрыцца перспектывы ў спартыўнай кар'еры, яна выбірае клопат пра сваіх маленькіх падапечных, стаўшы для іх усім: клапатлівай маці, мудрай выхавальніцай, строгай настаўніцай, пяшчотнай сястрой. Не самыя камфортныя будні маленькай сям'і напоўненыя сваімі радасцямі і хвілінамі сапраўднага шчасця. Ёсць у гэтым фільме тая вітальная энергія, што здольная аб'яднаць усіх і за некалькі хвілін экраннага часу (86 хв.) зрабіць глядачоў сваімі аднадумцамі.

Фільмы-партрэты, як правіла, «трымаюцца» на дзвюх асобах: той, пра каго распавядаецца, і той, хто распавядае. Мала абмежавацца адным маналагам, інтэрв'ю дыялогам ці маўклівым назіраннем. Важна выбудаваць сваю драматургію, убачыць яе ў натуральнай плыні жыцця, у рэжыме рэальнага часу. Ёсць партрэты «самаігральныя», але і яны без аўтарскага асэнсавання — для чаго? навошта? з якой мэтай? — могуць гучаць нібыта пласцінка, што захрасла на адным гукі. «**Палонніца**» (рэж. Бернадэт Туза-Рытэр, Венгрыя) — пра жанчыну-рабыню, якая працуе на сваю гаспадыню і пазбаўленая якіх бы там ні было правоў. Падрабязны апавед пра ўласнае жыццё пяцідзясяцідзевяцігадовай Марыш, якая састарэла да пары, не стаў бы фільмам, калі б не драматургічны паварот, звязаны з расцэнкай гераіні ўцячы ад суровай гаспадыні. Менавіта гэтая кропка стала цэнтрам, у якім сфаксавана тое галоўнае і найлепшае, што робіць гераіню асобай, здольнай на ўчынак. «**Пустэльнік**» (рэж. Арцём Маскалёў, Расія) — значна больш складаная ў драматургічным плане карціна. Тут распавядаецца гісторыя чалавека, які выбраў жыццё ў глухім лесе, дом якога — навес з тканіны, земляны дол і жалезная печка. У амаль бязмоўным, павольным расповедзе адкрываецца магутны дух чалавека, што абраў шлях адзінства з прыродай. Скрозь медытаўны павольны рытм праступае ідэя пазнання самога сябе. Невыпадкава гэтыя дзве карціны былі адзначаны **дыпламамі журы «За выдатныя дасягненні»**.

НАСТАЛЬГІЯ-2

Некалі было і ў нас сапраўднае дакументальнае кіно, у тым ліку і спартыўнае, дзе была тая ж жанравая разнастайнасць, стылёвая вытанчанасць. Былі фільмы, заснаваныя на назіраннях, якія доўжыліся некалькі гадоў, бліскучыя фільмы-іроніі; чароўныя фільмы-замалёўкі, выяўленчая фактура якіх была падобна сапраўднаму жывапісу. Што немалаважна: гэта была па-мастацку вартая і канкурэнтная прадукцыя. Цяпер ад гэтай раскошы засталіся ўдзячны ўспамін і горкая настальгія. Зададзены, аднолькавы для ўсіх аўтараў метраж у 13 з невялікім хвілін, па сутнасці, забіў нацыянальны набытак пад назвай «дакументальнае кіно». І цяпер наша кіно, якое валодае немалым творчым патэнцыялам, але як загнаны ў пэўны стандарт, страціла сваю самабытнасць і арыгінальнасць, перастала быць цікавым як свайму глядачу, так і фестывальнаму журы. Традыцый і вытворча-фінансавай неабходнасцю ў сусветным кіно (ігравым і дакументальным) з'яўляецца стварэнне капрадукцыі. Сёння рэдка ў якім фільме пазначана назва толькі адной краіны, якая брала ўдзел у стварэнні. Як правіла, гэта некалькі краін, якія забяспечваюць фінансаванне кінапраекта. Але для таго, каб гэта фінансаванне адбылося, важна прапанаваць ідэю, роўна цікавую для ўсіх бакоў. Ці могуць беларускія аўтары выходзіць на такое супрацоўніцтва?

НАДЗЕЯ

У **Нацыянальным конкурсе** было прадстаўлена 7 дакументальных карцін. Лепшым быў прызнаны фільм «**Песні для кіта**» (рэж. Руслан Фядотаў, Беларусь — Расія).

Кадр з фільма «Песні пра кіта».

Назіранне за бяздомнай гераіняй, вымушанай жыць дзе дзевяццацца, паступова ператвараецца ў гісторыю пра чалавека, надзеленага жаданнем жыць, прыдуманых, ствараць, хакаць, радавацца насуперак суровай рэчаіснасці. Большасць прадстаўленых беларускіх дакументальных фільмаў было створана не на дзяржаўнай студыі. У многіх з іх былі цікавыя героі, тэмы, стылёвыя знаходкі, але не было таго, што называецца драматургіяй апавядання, калі ёсць цікавыя павароты, калі героі становяцца нечаканымі, увесь час выклікаючы цікавасць. Некалькі фільмаў не ўвайшлі ў Нацыянальны конкурс. У тым ліку і фільм Андрэя Куцілы. А праз некалькі тыдняў стала вядома, што яго фільм «Сума» назвалі лепшым у конкурсе дакументальных фільмаў сярэдняй працягласці на кінафестывалі «IDFA» (Амстэрдам), які прафесіяналамі прыраўноўваецца да дакументальнага «Оскара».

Праграма дакументалістыкі, што паступова складалася ў асобны конкурс, на «Лістападзе» з'явілася не адразу (конкурс неігравага кіно з'явіўся ў 2010 годзе, калі «Лістападу» было ўжо 16 гадоў). З тых часоў яна стала разнастайнай настолькі, што калі задацца мэтай глядзець на працягу фестывальнага тыдня толькі дакументальнае кіно, то ўдзяліць увагу па максімуму ўсім рубрыкам не атрымаецца: «DOC.Основной конкурс»; «XX стагоддзе. Драмы, гісторыі»; «Арт»; «Спартыўныя страсці»; «Кіно пра кіно»; «МузыкаДок»; «(Не) дзіцячыя гісторыі»; «Лепшае». А яшчэ ёсць конкурс маладога дакументальнага кіно нацыянальных кінашкол, рэтра-спектыўны паказ залатога фонду беларускай студыі дакументальнага кіно «Летапіс». Усё ствараецца дзякуючы асобе, пасіянарнай энергіі якой хапае на тое, каб вельмі шмат пераадольваць, шукаць, сумнявацца, ствараць і прапаноўваць нам. Сапраўднае мастацтва дакументальнага кіно ў розных жанрах, стылях, аўтарскіх манерах на экране ММКФ «Лістапад» — гэта ўсё дзякуючы намаганням праграмнага дырэктара Ірыны Дзям'янавай. Па сутнасці, гэта яна стварае паўнаўтварасны агляд сусветнага дакументальнага кіно. Можна быць, ёсць сэнс зрабіць гэты агляд асобным міжнародным кінафестывалем?

Людміла САЯНКОВА

Захаваем? Толькі разам

Захапленне беларусаў традыцыйнай культурай у нашы дні можна назваць сапраўдным трэндам. Здавалася б, справы не стаяць на месцы: ладзяцца экспедыцыі па збіранні песень, рэканструкцыі абрадаў, выдаюцца дыскі, канцэрты фальк-гуртоў збіраюць поўныя залы. Моладзь з задавальненнем наведвае танцавальныя вечарыны ў клубным фармаце, танчыць на вуліцах, у парках...

Але калі прыгледзецца больш уважліва, то вельмі лёгка заўважыць, што ўдзельнікамі гэтых вечарын, спажывацямі «фальклорных прадуктаў» з'яўляюцца адны і тыя ж людзі прыкладна аднаго ўзросту. Гэта жыхары сталіцы, радзей — абласных цэнтраў, студэнты і нядаўнія выпускнікі ВНУ. Для іх захапленне традыцыйнай культурай пачынаецца з хобі, тусоўкі аднадумцаў і з часам можа ператварыцца ў нешта больш прафесійнае. Неяк не зусім лагічна атрымліваецца: любоў да роднага і блізкага, той самай малой радзімы, пачынаецца далёка ад яе.

ПАЧАТАК — З ДЗІЦЯЧАГА САДКА

Разам з тым, каб смела казаць пра перайманне, пераемнасць пакаленняў у клопаце аб аўтэнтыцы ў розных яе пра-ях, варта мець на ўвазе і працу «на месцах», стварэнне сістэмы непарыўнага выхавання і адукацыі, аж пачынаючы з дзіцячага садка. Гэтае і іншыя пытанні падчас круглага стала «Традыцыйная культура беларусаў: сучасны стан, праблемы захавання і развіцця» ў Беларуска-м дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў абмеркавалі навукоўцы, фалькларысты, музыканты, арганізатары фестываляў.

Так, прарэктар па навуковай рабоце БДУКМ Віктар Языковіч распавёў, што ўніверсітэт заўсёды неабыхава ставіўся да традыцыйнай культуры краіны, шэраг яго прафесараў непасрэдна займаліся яе вывучэннем, захаваннем і папулярызацыяй: у мінулыя часы — Мікола Грынчук, Іван Цішчанка, Уладзімір Гром, Станіслаў Дробыш, Пётр Гуд, Юлія Чурко; сёння — Рыгор Шаўра, Святлана Гуткоўская, Вольга Лабачэўская і іншыя.

— Апошнія тры дзесяцігоддзі мы, супрацоўнікі сферы культуры, набываем новы вопыт, але губляем назапашаны, — выказаў трывогу старшыня Беларускага фонду культуры Тадэуш Стружэцкі. — Так, з 1990-х гадоў для развіцця традыцыйнай культуры было зроблена шмат: ствараліся калектывы, адкрываліся цэнтры рамястваў і фальклору, вяліся запісы і зборы матэрыялу. Быў заснаваны фестываль «Берагіня», які з высокіх трыбун штораз абвясчае пра важнасць традыцыйнай культуры. Але дагэтуль назіраем сітуацыю з вядомага фільма «Дзень сурка»... Няма сістэмы падтрымкі традыцыйнай культуры і дзяржаўнай міжгалоінай праграмы па яе захаванні.

Думку Тадэуша Іванавіча падтрымаў мастацкі кіраўнік фэсту «Берагіня», этнахарэолаг Мікола Козенка:

— Праблемы, якія паўстаюць у галіне традыцыйнай культуры беларусаў на сучасным этапе, яскрава вылучае Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня», які за 20 гадоў існавання ад рэгіянальнага фестывалю ў Акцябрскім раёне Гомельскай вобласці перарос фактычна ў нацыянальны фальклорны рух. За гады функцыянавання фэст сцвердзіўся як сістэма этнавыхавання дзяцей і моладзі. Гэта цэлая школа,

Фальклорны ансамбль «Калыханка» (аг. Міханавічы, Мінскі раён).

што грунтуецца на прынцыпах выяўлення, аднаўлення, пераймання, папулярна-зацыі разнастайных форм традыцыйнай мастацкай культуры малой радзімы.

Разам з тым удзельнікі круглага стала адзначылі шэраг праблем і недахопаў, што сёння існуюць у сістэме навучання традыцыйнай культуры. Гэта найперш адсутнасць агульнай дзяржаўнай праграмы, што рэгламентавала б усе працэсы краіны, звязаныя з захаваннем традыцыйнай культуры і арганізацыяй адметных фестываляў, рухаў. Таксама падкрэслівалася раз'яднанасць удзельнікаў гэтага працэсу. Па сутнасці, працуючы на адной дзялянцы, кожная з устаноў застаецца сам-насам з цяжкасцямі і мусіць самастойна шукаць рашэнні самых надзённых пытанняў. Востра абмяркоўвалі і праблему недахопу прафесійных, высокаадукаваных кадраў. Парадаксальна, але кафедра харэаграфіі БДУКМ не выпускае спецыялістаў у галіне этнахарэаграфіі і этнахарэалогіі: «Гэта ілюстрацыя катастрофічнага недахопу спецыялістаў па традыцыйнай культуры ў дзіцячых школах мастацтваў, каледжах культуры і мастацтваў, у клубных фальклорных калектывах, у гуртках школьнай самадзейнасці, што не спрыяе ні аднаўленню, ні пераемнасці, ні развіццю беларускай народнай харэаграфічнай спадчыны, — заўважыў Мікола Козенка. — Адно відавочна: патрэбны асобны напрамак “Беларускі народны танец” з рознымі спецыялізацыямі. У іх ліку “Беларускі харэаграфічны фальклор”».

ТРАДЫЦЫЯ — НЕ ТОЛЬКІ ТАНЕЦ

Сапраўды, танец — важны складнік культуры беларусаў. Гэта не толькі адпачынак ад працы, але і выдатныя кардытрэніроўкі (як казалі б аматары фітнесу), сродак сацыялізацыі асобы ў грамадстве і аб'яднання цэлай грамады. Разам з тым танцаваць нельга без музыкі, а песня і народны строй зробіць вечарыну больш каларытнай. Таму слушнай з'яўляецца думка доктара філасофскіх навук, прафесара Ангельса Дарашэвіча:

— Традыцыйная культура — комплекс, які нельга зводзіць толькі да харэаграфіі. Але выкарыстаць яе як прэцэдэнт далучэння дзяцей да культуры свайго народа трэба ўжо сёння і зараз, бо можа быць позна. Варта на побытавым узроўні мяняць парадыгму стаўлення да фальклору, ствараць грамадскую думку. Напрыклад, у БДУКМ навучаецца каля 600 студэнтаў — будучых менеджараў у галіне культуры і турызму, з іх фактычна ніхто не займаецца фальклорам. Сумны паказчык, таму, падаецца, пачынаць сапраўды варта з народнай культуры ў дзіцячым садочку.

Але тут узнікае яшчэ адно пытанне: у сучасных умовах мы маем справу не з

фальклорам у звыклым разуменні гэтага паняцця, а, хутчэй, з постфальклорным рухам: рысы, вобразы традыцыйнай культуры ўзнаўляюцца не ў звыклым асяродку сялянскай сям'і, а праз навучанне і перайманне ва ўмовах гарадскога побыту.

— Варта адрозніваць аўтэнтыку і мастацтва па матывах фальклору, — кажа кандыдат культуралогіі, загадчык кафедры этналогіі і фальклору БДУКМ Вячаслаў Калацэй. — Гэтую ідэю ў пачатку XX стагоддзя слухна сфармуляваў румынскі навуковец Мірча Эліядэ. Ён пісаў: «Паміж выканаўцам абраду і сцэнічнай інтэрпрэтацыяй — бездань», бо носьбіт традыцыі паляпшае Сусвет і ў гэтым самавыяўляецца, забяспечвае трансляцыю культуры свайго народа, а артыст на сцэне проста заклікае глядача да эстэтычных перажыванняў. Людзям надакучыў народны балет замест беларускага танца, таму і з'явілася «Берагіня», яе арганізатары Мікола Козенка і Святлана Беразоўская, а таксама тысячы ўдзельнікаў фэсту. Сёння ўсім зразумела, што традыцыйнай культурай неабходна займацца прырытэтна.

Конкурс салістаў — выканаўцаў народнага танца «Жабка».

Удзельнікі круглага стала таксама адзначылі, што аналіз сучаснага стану і развіцця народнага мастацтва ў нашай краіне дае падставу сцвярджаць і аб вялізным недахопе акампаніятараў, канцэртмайстраў у галіне аматарскай творчасці. Тут жа важна ведаць разнастайны беларускі народны танцавальны і песенны рэпертуар, іграць не толькі па

нотах, але і па слыху і мець навыкі імправізацыі.

«ВЫ ЗАСПЯВАЛІ — Я ЗАПЛАКАЎ»

Існуе такая прыкмета: той, хто аднойчы пабываў на фестывалі «Берагіня» ў Акцябрскім, абавязкова вернецца туды зноў. І справа не толькі ў разнастайнасці імпрэз, безлічы гасцей свята, але і ў асаблівым духу пашаны да Яго Вялікасці Фальклору. Гэта сапраўдны рух, які аб'ядноўвае выканаўцаў побытавых танцаў, аўтэнтычныя гурты з розных рэгіёнаў Беларусі і замежжа, акцэнтуючы ўвагу на мясцовых абрадах, а таксама народнай прозе. Таму канцэрт-прэзентацыя «Берагіні», што прайшоў у Доме культуры Мінскага трактарнага завода, стаўся сапраўды яркай падзеяй культурнага жыцця сталіцы.

Гучалі песні і ўсе ахвотныя танцавалі танцы розных рэгіёнаў краіны, працавалі народныя майстры, адбываліся сустрэчы старых сяброў, ладзіліся новыя знаёмствы і задумваліся праекты.

— Не так часта на сталічных сцэнах прадстаўляецца аўтэнтычны фальклор, — кажа старшыня Беларускага фонду культуры Тадэуш Стружэцкі. — Старэйшыя ўдзельнікі тут могуць успомніць сваё юнацтва, калі яны разам з бацькамі спявалі песні, танцавалі танцы. А моладзь мае магчымасць дакрануцца да сваіх каранёў. Вядома, што традыцыйная культура — важны маркер нацыянальнай свядомасці кожнага народа. Дзякуй богу, што ў нашай краіне яна захавалася, падтрымліваецца, што мы маем мноства апантаных асоб, якія прысвяцілі жыццё адраджэнню і папулярызацыі народнага мастацтва.

Хіба можна ўявіць аўтэнтычны фальклор без носьбітаў традыцыі? Таму цалкам лагічна, што ганаровую ролю распачаць святочны канцэрт выканала спявачка Ганна Іваненка. З аўтэнтычнай песняй «Ой у полі азярэчка» яна ўпершыню выступіла ў Мінску для вялікай публікі, хоць у родным Акцябрскім яе ведаюць як выдатную выканальніцу.

— У мяне дома многа разоў пыталіся, чаму не спяваю штодзень? — сціпла кажа спявачка. — Я ж адказваю: каровы, куры, індэкі — усіх трэба дагледзець, накарміць — калі спяваць? Спяваю я з дзяцінства, увесь час быў добры голас. А падчас фестывалю мне часта кажуць «Калі вы заспявалі — я заплакаў».

ГАЛОЎНАЕ — ШЧЫРАСЦЬ

Кажуць, што мастацтва не церпіць крывадушша. Падаецца, што гэтая думка асабліва слушная ў дачыненні да мастацтва традыцыйнага. Хіба можа падманваць дзяўчына, якая ў танцы выказвае сімпатыю хлопцу, якая ўпадабала? Хіба можа быць непраўдзівай жняя, якая зацягвае песню падчас працы ў полі, і хіба схлусяць музыкі, граючы вітанні маладым падчас вяселля? Таму і нядзіўна, што пры сустрэчы з чыстым, душэўным мастацтвам, што ліецца з самага сэрца простага народа, у слухача міжволі з'яўляюцца слёзы, а ногі адмаўляюцца слухацца і самі рвуцца ў скокі.

Ці не такую непасрэдную шчырасць у выяўленні ўласных пачуццяў і жаданняў мы хацелі б выхаваць у сваіх дзецях, унуках? Ці не так найлепш вучыць паважаць і любіць сваё, шанаваць сваіх і захапляцца сваім? Можа, тады станем сапраўды «людзьмі звацца»? Сапраўды, станем.

**Марына ВЕСЯЛУХА
Фота Наталі Купрэвіч**

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

СВІСЛАЧ

Сядзібны дом Красінскіх.

Недзе на землях суседкі Польшчы знаходзяцца вытокі ракі Свіслач. Але літаральна праз некалькі дзясяткаў кіламетраў яна перасякае мяжу і імчыцца ўжо па Беларусі, шпарка і настойліва нясе воды да славутага Нёмана.

Калі плысці па Свіслачы з боку мяжы, то праз нейкі час можна адчуць, як рака не-прыкметна запавольвае бег, прыцішваецца, бы нечым уражаная. Шум вады робіцца ціхі і лагодны. Быццам размаўляе з берагам. З кім жа сустрэлася Свіслач? Аказваецца, з неверагодна прыгожым паркам былой шляхецкай сядзібы ў сённяшнім горадзе Свіслач.

У пісьмовых крыніцах гэтыя мясціны згадваюцца з пачатку XVI стагоддзя. Мяркуючы па грашовай вартасці гаспадаркі на той час, можна смела сцвярджаць, што яна мела дастаткова вялікія надзелы зямлі, сядзібны дом ці нават палац, разнастайныя гаспадарчыя пабудовы, можа, і прадпрыемствы.

Першапачаткова гэта была каралеўская маёмасць, якую потым перадалі шляхецкаму роду Грамыкаў. Затым Свіслаччу валодалі Тарлы, Ромеры. З пачатку XIX стагоддзя сядзіба перайшла ва ўласнасць знакамітага ў Вялікім Княстве Літоўскім роду Пуслоўскіх. Адна з прадстаўніц гэтага роду, Марта Пуслоўская, у 1882 годзе пабралася шлюбам з заможным шляхціцам Казімірам Красінскім. Менавіта з гэтага моманту свіслацкая сядзіба атрымала новае эканамічнае і культурнае развіццё.

Сёння цяжка сказаць, дзе жыла маладая пара да пабудовы новага сядзібнага дома. Але ёсць версія (хутчэй легенда), што для жылля нейкі час выкарыстоўваўся драўляны дом, вельмі незвычайны і цікавы па архітэктуры, пабудаваны зусім недалёка ад існуючага сядзібнага. Сёння многія сцвярджаюць, што гэта была простая жылая будыніна. Для тых, хто працаваў у сядзібнай гаспадарцы? Занадта шыкоўна! Можа, гэта

былы жылы дом гаспадароў нейкага суседняга фальварка? З часам, спадзяюся, выветліцца.

Ну, а пакуль зноў вернемся да сядзібы Красінскіх, якія ў 10-я гады XX стагоддзя пабудавалі вялізны дом у стылі мадэрн. Цікавая гэтая пабудова была тым, што сумяшчала у сабе несумяшчальнае. На адным з трох паверхаў знаходзіліся шыкоўная бібліятэка і багата абстаўлены салон, дзе, як сведчаць сучаснікі, збіраліся прадстаўнікі інтэлігенцыі, бадай, з усёй Беларусі: мастакі, музыканты, пісьменнікі і палітыкі, сярод якіх быў нават Джавахарлал Нэру, які потым будзе вядомы ўсяму сусвету як прэм'ер Індыі.

А вось паддашак займала галубятня, ды не абы-якая, а паштовых галубоў. Больш за тое: на вялізным цокальным паверсе гадаваліся ды разводзіліся трусы рэдкіх дарагіх парод. Некаторыя гаспадарчыя пабудовы захаваліся і па сёння.

Дарэчы, салон, які каля сарака гадоў трымала Марта Красінская, неаднаразова наведвала наша знакамітая зямлячка — вядомая на ўвесь свет пісьменніца Эліза Ажэшка. Некалькі гадоў яна нават заставалася тут улетку на даволі доўгі час і працавала над сваімі творамі. Пра гэта сама неаднаразова згадвала ў мемуарах.

Апошні гаспадар Свіслачы, старэйшы сын Красінскіх Міхаіл, быў забіты ў суседнім фальварку ў 1939 годзе. Пасля смерці мужа Марта падарыла частку сваёй бібліятэкі Гродзенскаму музею і з'ехала жыць у Францыю, куды раней ужо накіраваўся малодшы сын Красінскіх...

Я доўга блукаў па парку, які размясціўся на высокім беразе Свіслачы. Захапляўся ўдалай планіроўкай. Некалі тут стаялі шыкоўныя альтанкі, з якіх адкрываліся чароўныя краявіды на раку, лугі і палеткі, якія бягуць уздоўж рэчышча да самага гарызонту. Шмат чаго яшчэ можна было б распавесці пра парк Красінскіх як выдатны прыклад мастацтва ландшафтнага дызайну. Але лепш паглядзець усё на ўласныя вочы!

Выходзіць з 1932 года

ЛМ Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
29.11.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1259

**Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства**
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 4147
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Рукапісы прымаюцца толькі
у электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.